…й XXIV СЪЕЗДЫН ШИИДХЭБЭРИ БЭЕЛҮҮЛХЫН ТҮЛӨӨ

БУХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

48-дахи жэлээ гарана

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

№ 146 (13462) | 1971 оной июниин 22, вторник | Сэн 2 мүнгэн

…ИТЫН МАЛДА— …БЭГ ТЭЖЭЭЛ

В. ДУБРОВСКИЙ,
…ядай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо.

…ТИИН XXIV съездын ба…ан Директивэнүүдэй …үн табан жэлэй түсэбөөр …даhанай зэргээр **манай …ка энэ үедэ мяха гүрэндэ …таяа 45 процент, hү, 34, үндэгэ — 33 процент …охо байна.** Энээнэй зэр… продуктнуудые үйлэдбэ… дээшэлхэ ушартай. Теэд … адууhа малай тоо тол…шорhонтой, ашаг шэмынь …нтэй сэхэ холбоотой

…жалай продукциие эды …р ехэдхэхын тула табан …ршада урдахи энэ үеын…7 — 1,8 дахин ехэ тэжээл …э абаха болонобди. Энэ…эхэнээр бэелүүлэгдэхэ хэ…э, харин энээндэ ехэ, ан…биха, эмхидхэлэй горитой …и ябуулха, техникэ болон …эри энээндэ hомолхо хэ…

…н колхоз, совхозууд ой …угы бургааhа сэбэрлэхэ, …ар ашаглаха, тиигэжэ ма…элдэ хэрэглэхэ ороохо та…н тэжээлэй ургамалнуу…лгые үргэдхэхэ аргатай. …хээр абадаг болохын тула …рүүн хүдөө ажахын урга…й, сабшалан, бэлшээриин …рид дээшэлүүлхэ шухала. …баталагдаhан севооборо…үнөө үеын эрилтэдэ таа…убилгажа түргэнөөр дүүр…хэдээ тон шухала тэжээ…оборудуудые уhалагдадаг, …мплекснуудта дүтэ газар…хэхэ болоно. Эндэ гол тү…элэй корнеплодууд, тэ…орохо хартаабха, силосэй …уд, олон жэлэй ногоо …урсагта нэгэ жэлэй но… мүн витамин элбэгтэй үб…рил хэхэ ногооной холи…ха байна.

… ажахынуудта тариалан…арилгые бага зэргэ хубил…ёос, ешмээн, горох тарил…дхэхэ, мүн зелёнко болон …агатай бусад ургамалнуу…лгые хороожо, орондонь …эй ногоо ургуулха зорил…дана. Иимэ хубилалтануу… мүнөө жэлдэ Сэлэнгын, …Бэшүүрэй болон бусад ай…й ажахынууд хэжэ байн…рох, хүсы, донник болон …гоонуудые шиигтэй, уhа… газарта, нютагай эрхэ …е харалсажа тариха.

…о тариа ургуулха агротех…хэмжээнүүдые хараалха… түрүүн **колхоз, совхозууд …элэй туршада тариянай ур…ектарай 4—5 центнерээр …ожо, 1975 ондо 740 мян…ю тариа суглуулжа аба…** …э гү, али урдахи табан …унда зэргын хэмжээнhээ …н ехэ болгохоор бодом…айна. Энэ үедэ **хартаабхын …ектарай 120 центнертэ, си…охо кукуруза — 150, куу…400 центнертэ хүргэгдэхэ …э.**

…лангай ургаса дээшэлүүл…а газараа hайнаар элдүү…хабарай болон намарай … соонь, hайн шанартайгаар … ороохо тариае имагтал …рэ тариха, нютагай болон …ьна үтэгжүүлгэнүүдые …э ехэтэйгээр хэрэглэхэ шу…**…рын гурбан жэлэй турша…ральна үтэгжүүлгэнүүд …хиhөө 2,5—3 дахин ехэ …болохо байна.** Энэ ехэ …лгые абажа хадагалхаар … тэрэниие уhалагдадаг, …захын шиигтэй газарта …э гээшэ ажахын хүтэлбэ…дэй, мэргэжэлтэдэй нангин …үн.

…ай хүрьhэнэй hалхинда …кэ ехээр муудадаг байhые … абажа, зарим тариалан…хые бүхыдэнь хүрьhэ хам…уримаар газараа элдүүрил…охо тиимэ машина, зэмсэ… хангаха саг ерээ. Бүхы … совхозуудта үрэhэнэй …гуримшуулха, эрхим ша… үрэhэ үйлэдбэрилгөөр …ОПХ-гай, хүдөө ажахын …т болон техникумүүдэй, …озууд болон элитнэ үрэhэ…хынуудай хүтэлбэрилэгшэ…юсалгые дээшэлүүлхэ бай… республикын ажахынуу…н жэлэй ногооной, тэжээ…рнеплодуудай, овощ болон …хын эрхим шанартай үрэ…нгаха талаар эдэ ажахы…хэ харюусалгатай. Теэд …мүнөө дээрээ уялгануу…уса бэелүүлнэ.

РЕСПУБЛИКЫМНАЙ эдлүүриин газарай гурбанай хоёр хубиие сабшалан болон бэлшээри эзэлнэ. Тиимэhээ сабшалангай ургаса дээшэлүүлхэ, бэлшээреэ зүбөөр ашаглаха, ойрын жэлнүүдтэ hаалиин үнеэдые олон жэлдэ хэрэглэгдэхэ, hайжаруулагдаhан бэлшээреэр хангаха гэжэ бүхы хүсөөрөө оролдохо болонобди.

Һүүлэй жэлнүүдтэ олохон колхоз, совхозуудта лугомелиоративна оньhожоруулагдамал отрядууд байгуулагдажа, сабшалан hайжаруулха талаар ехэ хүдэлмэри хэнэ. Энээнэй ашаар сабшалангай ургаса нилээд дээшэлжэ, үбhэн ехээр бэлэдхэгдэдэг боложо байна. Жэшээнь, Мухар-Шэбэрэй, Хяагтын, Хэжэнгын, Сэлэнгын болон бусад аймагуудай hайжаруулагдаhан сабшалан дээрэhээ гектарай 2—2,5 дахин ехэ үбhэн хуряагдадаг болоhон байна. Ивалгын ОПХ 3,3 мянган гектар сабшалангаа hайжаруулжа, 1970 ондо гектар бүриhөө 19,1 центнер үбhэ хуряажа абаа hэн. Зүгөөр эндэ хэдэхэн жэлэй урда тээ гектарай арайхан гэжэ 5—6 центнер үбhэн абтадаг, ехэхэн газарынь сабшаха ногоогүй байдаг байгаа.

Мухар-Шэбэрэй аймагай «Заганский» колхоз һүүлэй хоёр-гурбан жэлэй туршада бүхы сабшалангаа hайжаруулжа, гектарай 20—22 центнер үбhэ хуряадаг болонхой. Баргажанай совхоз урдань сабшагдадаггүй байhан 900 гаран гектар намаг газарые үндэhөөрнь hайжаруулhанай ашаар гектарай 15—17 центнер үбhэ абана. Харин олон жэлэй ногоо тарижа, у т э г ж ү ү л э г д э h э н 100—130 гектар дээрэ ажалладаг Петр Коновалов, Василий Колмаков гэгшэдэй звенонууд гектарай 37—40 центнер үбhэ хуряана. Худанай совхозой оньhожоруулагдамал отряд агроном-луговод нүхэр Санжимитыповэй хүтэлбэреэр һүүлэй хоёр жэлэй туршада 1000 гаран гектар сабшалан hайжаруулжа, гектарай 14—15 центнер ургаса абана. Урда жэлнүүдтэ эндэhээ миил 5—6 центнер үбhэн хуряагдаhан байгаа. Иимэ жэшээнүүд бусадшье аймагуудта бии.

Мүнөө үедэ манай эрдэмтэд нүхэд Давыдов, Хребтов, Рампилова гэгшэд сабшалан, бэлшээри hайжаруулха онол аргануудые тодорхойлжо, ажахынуудта дурадхаhан, тэрэнь бодотоор шалгагдажа, ашаг үрэ ехэтэй байhанаа харуулаа. Мүн энэ хүдэлмэри ябуулха лугомелиоративна отрядууд хүсэ ехэтэй, зохид байhанаа элишэлээ. Энэ ушарта сабшалан, бэлшээриеэ хүсэдөөр hайжаруулха хэрэгтэ hаад ушаруулха ямаршье шалтагаан байхагүй.

Шэнэ табан жэлдэ 130 мянган гектар сабшалан, бэлшээри үндэhөөрөө hайжаруулагдаха, 90 мянган гектар шэбхээр үтэгжүүлэгдэхэ, үлөөшэ газартань хүрьhэ hайжаруулха хүдэлмэри ябуулагдаха байна. Эндэ дурдагдаhан культуртехническэ хүдэлмэри хэхын тула колхоз болон совхозуудта гүрэнэй 12,5 миллион түхэриг үгтэхэ, мүн эды шэнээн мүнгэ зөөри ажахынууд өөhэдөө гаргашалха аргатай. Сабшалан hайжаруулха, олон жэлдэ хэрэглэгдэхэ hайжаруулагдамал бэлшээри байгуулхада «Бурводстрой» трест, «Сельхозтехника» нэгэдэлэй предприятинуудай үүргэ ехэ болоно. **Табан жэлэй туршада эдэ предприятинуудай хүсөөр 100 мянга гаран гектар шугы бургааhатай, болдог дэгнүүлтэй сабшалан hайжаруулагдажа, 20 мянга шахуу гектар олон жэл хэрэглэгдэхэ бэлшээри түхеэрэгдэхэ.**

Олон жэлэй hайжаруулагдаhан бэлшээриин ашаг үрэ ехэтэй байhаниинь манай республикын Ивалгын ОПХ-гай, Онохойн совхозой, Загарайн аймагай «Гигант» колхозой дүй дүршэл дээрэhээ, мүн Москвагай, Ленинградай областьнуудай, Красноярска хизаарай жэшээ дээрэhээ нилээд элеэр харагдана. **Иимэ hайжаруулагдамал бэлшээри ойрын жэлнүүдтэ hаалиин томо комплекснуудай, hаалиин фермэнүүдэй, үхэр шахан таргалуулха байрануудай захада, мүн галуунай фермэнүүдэй дэргэдэ заабол эмхидхэгдэхэ байна.** Һайжаруулагдамал бэлшээри түхеэрхэ талаар агрономууд, тэрэниие ашаглаха талаар зоотехнигүүд сэхэ харюусалгатай.

(Үргэлжэлэлынь 2-дохи нюурта).

ШЭНЭ ТАБАН ЖЭЛЭЙ ДОРЮУН АЛХАМ

ЗУНАЙ БЭЛШЭЭРИ ДЭЭРЭ

ФОТО РЕПОРТАЖ

«Хүхы шубуун донгодожо, хүригшэ үнеэн hү оробо» гэжэ урдань хэлсэдэг байгаа. Мүнөөшье энэ оньhон үгэнүүд удха шанараа алдаагүй. Одоол энээхэн үедэ, хүдөө бэлшээриин ногооной эгээн шэмэтэй байхада колхоз, совхозуудай hаалишад ехэ hү hаажа абаха гэжэ оролдоно бшуу.

Һаяхан Эрхирэгэй совхозой Арьбажалай hаалиин фермэдэ хүрэгдөө. Эндэхи коллектив зунайнгаа бэлшээридэ — Үдэ голой зүүн тээ, Тайлса Онохой хоёрой хоорондо гаранхай. Эдэнэр зунай бэлшээриин 4 hарада үнеэн бүриhөө 1100 килограмм hү hааха уялга абаад, нэтэрүү шангаар ажаллана.

Үнеэд үдэр hүнигүй бэлшээгдэнэ. Үдын hаалга бэлшээри дээрэ үнгэргэгдэнэ.

— Тээсгэн ороhон бороогой hүүлээр бэлшээри яhала hайжаржа байна. Энэ зундаа hүн бараг hаагдахал байха,— гэжэ энэ фермын мал адуулагша Зунды Батуевич Балганжапов мэдүүлбэ.

Үнэхөөр үнеэдынь hү шэмээ нэмэжэ эхилээ. Хэрбээ июниин эхеэр фермын үнеэн бүриhөө сүүдхэдээ 6,7 килограмм hүн hаагдадаг байбал, мүнөө тэрэнь 7 килограммhаа дээшэ гаранхай.

Энэ фермэдэ ажалша бэрхэ, дүй дүршэл ехэтэй hаалишад, мал адуулагшад олон. Һаалишан, сомоной Соведэй депутат Цырен-Дулма Дугаровна Цыденова жэл бүри амжалтатайгаар ажаллажа гарадаг. Энэ жэлэй үнгэрhэн 5 hарада тэрэ үнеэн бүриhөө 900-гаад килограмм hү hаагаад байнхай. Мүн түрүү hаалишан алдартай Елена Базаржапова ажалай үльгэр жэшээ харуулна. Энэ hаалишан зунай бэлшээриин hара бүхэндэ үнеэн бүриhөө 300 килограммhаа доошо бэшэ hү hааха байhанаа мэдүүлээ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: 1. hаалишан Ц-Д. ЦЫДЕНОВА (зүүн гарhаа), фермын тоо бүридхэгшэ, техник-үрэжүүлэгшэ Д. Г. ТУРЛАКОВА, гүүртые даагша Ц. А. АМБАЕВ; 2. Һаалишан Е. БАЗАРЖАПОВА.

К. ГАБАЕВАЙ фототекст.

ДЭЛХЭЙЕ ТОЙРОН ДАБШАДАГ „САЛЮТ" СТАНЦИ НИИДЭЛГЭЕЭ ҮРГЭЛЖЭЛҮҮЛhЭЭР

НИИДЭЛГЫН ЗАЛАН ЖОЛООДОХО ЦЕНТР. (ТАСС). Дэлхэйе тойрон дабшадаг «Салют» гэжэ залан жолоодогдодог станци июниин 19-дэ Москвагай сагаар 14 час 20 минутада Газарые 198-дахин тойроо.

Станциин экипажай ээлжээтэ хүдэлмэриин үдэрэй программада научна ба медицинскэ туршалганууд, станци дээрэхи зарим оньhон түхеэрэлгэнүүдые шалган тааруулга оролсоhон байна.

Космонавтнууд нүхэд Волков ба Пацаев Газарай атмосферые оптическа приборнуудаар шэнжэлбэ.

Шангаар хүдэлхэтэеэ хамта космонавтнууд махабадай элдэб упражненинүүдые хэдэг, амардаг байгаа.

Экипажай бүхы гэшүүдэй бэе hайн. Станци дээрэхи оньhон түхеэрэлгэнүүд, научна аппаратура hайнаар хүдэлнэ. Телеметрическэ мэдээнүүдэй ёhоор станциин хүдэлмэриин таhаг соохи температура цельсээр 22 градус, даралнь мүнгэнэй уhанай столбын 880 миллиметр болоно. Дэлхэйе тойрон дабшадаг «Салют» гэжэ научна станци ниидэлгэеэ үргэлжэлүүлhээр.

***

НИИДЭЛГЫН ЗАЛАН ЖОЛООДОХО ЦЕНТР. (ТАСС). Дэлхэйе тойрон дабшадаг «Салют» гэжэ научна станци июниин 20-до 2 час 14 минутада мянгадахяа, тэрэ тоодо 206 дахин космонавтнуудай hууhан хойно Газарые тойробо.

Программын ёhоор космонавтнууд Георгий Добровольский, Владислав Волков, Виктор Пацаев июниин 20-до амараа. Холбоо байгуулха сеанснуудай үедэ научна станциин экипаж радио-телевизионно репортаж хэжэ, станциин байгууламжа, научна аппаратурын хүдэлмэри тухай хөөрөө.

Тэрэшэлэн газарай нюуругай ба элдэб метеорологическа үзэгдэлнүүдэй хойноhоо үнгэрэгшэ сүүдхын турша соо өөхэдынгөө хэhэн адаглалтануудаа космонавтнууд мэдээсээ. Жэшээлхэдэ, июниин 11-дэ 14 час 58 минутада Африкын баруун хойто эрье шадар ниидэжэ ябахадаа шорой тооhоной хуйлан хиидхые космонавтнууд хараhан байна.

Космонавтнуудай элидхэлэй, телеметрическэ хиналтын мэдээнүүдэй ёhоор экипажай гэшүүдэй бэе hайнууд, станци дээрэхи оньhон түхеэрэлгэ, научна аппаратура hаадгүйгөөр хүдэлнэ. Дэлхэйе тойрон дабшадаг «Салют» гэжэ научна станциин ниидэлгэ амжалтатайгаар үргэлжэлүүлэгдэhээр.

КПСС-эй ДЕЛЕГАЦИ БЕРЛИНhЭЭ БУСАЖА ЕРЭБЭ

Германиин Социалис нэгэдэмэл партиин Центральна Комитедэй уряалаар СЕПГ-гэй, VIII съездын хүдэлмэридэ хабаадаhан КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь нүхэр Л. И. Брежнев түрүүтэй Советскэ Союзай Коммунис партиин делегаци Берлинhээ июниин 19-дэ Москвада бусажа ерээ.

Нүхэд Г. И. Воронов, В. В. Гришин, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, Ю. В. Андропов, П. Н. Демичев, Д. Ф. Устинов, И. В. Капитонов К. Ф. Катушев, М. С. Соломенцев болон бусад КПСС-эй делегациие Внуковска аэродром дээрэ угтаа.

(ТАСС).

СЕПГ-гэй VIII съезд хүдэлмэреэ дүүргэбэ

БЕРЛИН. (ТАСС): Германиин Социалис нэгэдэмэл партиин VIII съезд эндэ июниин 19-нэй үнгэрэгшэ субботодо өөрынгөө хүдэлмэри дүүргэбэ. Съезд хадаа СЕПГ-гэй ЦК-гай тоосоото элидхэлээр резолюци баталан абаа, 1971—1975 онуудта ГДР-эй арадай ажахые хүгжөөхэ табан жэлэй түсэб тушаа Директивэнүүдые баталаа.

Индохитад тушаа мэдүүлгые, Дүтын Зүүн зүг тушаа мэдүүлгые делегадууд баталан абаhан байна.

СЕПГ-гэй Центральна Комитедэй, СЕПГ-гэй Цетральна шалгалтын комиссиин шэнэ состав съезд дээрэ hунгагдаhан байна. СЕПГ-гэй ЦК-гай пленум боложо, СЕПГ-гэй ЦК-гай Нэгэдэхи секретаряар нүхэр Эрих Хонеккер hунгагдаа.

МЯХА, hҮ ЕХЭЭР АБАХЫН ТҮЛӨӨ

Манай хөөрэлдөөн

Зунай элдин hайхан сагта хээрын хүхэ ногоондо үхэр мал шадамараар бэлшээжэ, сагаан эдеэ hаба hуулгаар дэлбэртэр абаха, буруу, хашарагуудые бөөрынь бүтүүртэр таргалуулха таатай хаhа оробо гээшэ. Тиигээдшье зунай сагта абтаhан мяха, hүнэй өөрынь үнэ сэн хямда, гаргаша багатай байна бшуу.

Тиимэhээ зунай бэлшээриин хаhада нэгэшье үдэр, час гээнгүй үхэр мал, хони хурьгадые шадаал hаа hайнаар адуулжа, түргэн таргалуулха, мяхажуулха, hү шэмыень эрид дээшэлүүлхын түлөө тэмсэхэ хэрэгтэй.

Мүнөө республикын колхоз, совхозуудай адууhа малаа зунай бэлшээридэ хэр зэргэ эмхитэй hайнаар гаргаад, түрүүшын үдэрhөө шэгнүүрыень ехээр нэмээхын тула юу хэжэ байhан тухай хөөрэжэ үгэхыень манай корреспондент зарим аймагуудай хүдөө ажахын управленинүүдэй хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэдтэ хандаа.

Захааминай аймгүйсэдкомой хүдөө ажахын управлениин главна зоотехник С. Д. БАНЗАРАКЦАЕВ:

—Аймагай колхоз, совхозууд бүхы малаа уридшалан томо жэжээрнь, эрэ эмээрнь наринаар илгажа, гүүртэнүүдые бүридхөөд, дүршэлтэй бэрхэ малшадта даалгажа, бүри майн 10-да бултыень зунай бэлшээридэ гаргаа hэн. Гол түлэб намар бэлшээриhээ буулгаhаар мяханай комбинадта тушаагдаха 4 мянга гаран хашараг, гунан үхэрнүүд Санага, Зэдын эхинэй холын бэлшээридэ абаашагдаа. Илангаяа Далахайн, Санагын, Баян-Гөлой совхозууд олон үхэр холын бэлшээридэ абаащажа, хүбшэ тайгын хүнды жалганууд, хада уланнуудай хоорондохн тунга ногоондо hайнаар адуулжа байна.

Холын бэлшээридэ байhан малшадта hайн гэр байра түхеэржэ, ехэ хура бороодо үхэр малаа оруулха дал hарабша баригдажа үгтөө. Талха тариянай зүйл, дабhа, хужар гэхэ мэтэ абаашагданхай. Үхэрнүүдэйнь бэлшээриин хаhада шэгнүүрээ хэр зэргэ нэмээжэ байhыень тодорхойлхын тула олонхи гүүртэнүүдтэ шэгнүүр тодхогдоо.

Бэлшээриин хаhые зүбөөр хэрэглэжэ, энэ үе соо гаргаша багатайгаар мяха ехээр абаха зорилготойгоор Михайловкын Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой малшад, зун, намарай адуулгын хаhада үхэр бүхэнэй шэгнүүрые сүүдхэдээ дундаа зэргээр 800 граммаар нэмээхэ гэhэн уялга абаад, аймаг соогоо социалис мүрысөө дэлгэрүүлхэ үүсхэл гаргаа. Эндэхи түрүү малшан Бадма Базаров хаража байhан 200 эрэ хашарагуудаа hайнаар адуулжа, тус бүриинь шэгнүүрые сүүдхын 1000 граммаар нэмээхэ зорилго урдаа табинхай. Ондоогоор хэлэбэл, бэлшээриин зуун үдэр соо үхэр бүхэнэй шэгнүүрые 100 килограммаар нэмээлгэхэ юм.

Энэ hайшаалтай үүсхэл уряаснь аймагай колхоз, совхозуудай малшад үргэнөөр зүбшэн хэлсэжэ, өөhэд өөhэдынгөө арга боломжые хараада абан, тодорхой уялгануудые абажа байнхай.

Яруунын аймгүйсэдкомой хүдөө ажахын управлениин главна зоотехник Н. Н. НАЙДАНОВ:

— Манай эндэ тала дайдаар, холын ой модон соогуур, хада уулануудайшье забhараар малай бэлшээри яhала элбэг гээшэ. Тиимэhээ энэ ехэ баялигаа гүйсэдөөр хэрэглэхэ, зунай хэдыхэн hара соо үхэр малаа шадаал hаа hайса таргалуулжа, мяхажуулжа абахын түлөө тэмсэхэ болонобди.

Мүнөө ажахынуудай бүхы мал бүри май соо зунай бэлшээридэ гаргагдаа. Тусхайлбал, намар гүрэндэ худалдагдаха 1540 хашарагууд 11 гүүртэ болгогдожо, холын бэлшээридэ гаргагдаа, hайнаар түлжүүлэгдэжэ томо болгогдохо 1650 буруунуудые, мүн 2300 эмэ хашараг, гунжадые тус тустань илгаад, 29 гүүртэ болгожо, дүтэ шадарай бэлшээридэ гарганхайбди.

Аймагай ажахынууд Шара-тала, Үдын эхин гэжэ холын бэлшээринүүдтэ гаргаhан малаа зундаа hайса таргалуулаад, саашань аалихан ая соонь бэлшээhээр Шэтын мяханай комбинадта тушаадаг юм. Тиимэhээ холын бэлшээридэ байhан мал hайса таргалуулха гэжэ оролдохо болоно. Яруунын совхозой малшад Василий Колодин, Бата-Мунко Иванов гэгшэд үхэр бүхэнэй шэгнүүрые зуун үдэр соо 100—110 килограммаар нэмээжэ, 315 хашарагуудаа тус бүридэнь 3 центнер үлүүтэй болгожо тушааха юм.

«Комсомольский» совхозой үнинэй малшан Пунсык Рабданов хаража байhан 139 хашарагуудайнгаа тус бүриин шэгнүүрые сүүдхын 900 граммhаа бага бэшээр нэмээхэ зорилготой.

Килгээд июниин hүүл багаар бэлшээридэ гараhан мал шэгнэгдэжэ, социалис мүрысөөнэй түрүүшын дүн согсологдохо байна.

Хяагтын аймгүйсэдкомой хүдөө ажахын управлениин главна зоотехник Г. Я. ПОЛОМОШНОВ:

— Жэлэй түрүүшын хахадта манай колхоз, совхозуудай малшад, hаалишад яhала амжалтатай hайнаар хүдэлжэ байна.

Аймагай ажахынууд хахад жэлэй түсэбэй ёhоор 8450 центнер мяха гүрэндэ худалдаха аад, мүнөө 8606 центнер мяха бэлэдхэлэй пунктда оруулаа. Мүн колхоз, совхозуудаймнай фермэнүүд гүрэндөө 44,8 мянган центнер hү тушаажа, түсэбөө болзорhоо hараар урид дүүргээ. Хахад жэлэй дүүрэтэр түсэбhөө гадуур 12 мяган центнер hүн бэлэдхэлэй пунктда оруулагдаха юм.

Малшаднай зунай бэлшээриин хаhада энэ туйлаhан амжалтаяа улам арьбадхан, мяха, hү бүри ехээр абахын түлөө тэмсэнэ.

Үхэр малые зунай бэлшээридэ гаргахын урда тээ аймагай бүхы hаалишад, малшадай зүблөө үнгэргэжэ, энэ үе соо хэхэ ажалаа, урдахи зорилгоёо зүбшэн хэлсэhэн, түсэб, уялгаяа тодорхойлhон байнабди. Һаалишан, мал адуулагша, гүүртэ, фермэ бүхэн социалис уялга абаа. Тиигэжэ зундаа малай бэлшэхэ дүрбэ hара соо үхэр бүхэнэй шэгнүүрые сүүдхын 800—900 граммhаа бага бэшээр нэмээхэ зорилготой.

Зарим түрүү малшад бүришье дээшэлүүлэгдэhэн уялгануудые абанхай. Жэшээнь, Ранжуровай нэрэмжэтэ колхозой үхэршэн Анатолий Аносов гүүртынгээ 325 эрэ хашарагуудай тус бүриинь шэгнүүрые сүүдхын 1000 граммаар нэмээхэ юм. Энэ колхозой үнинэй малшан Цырен-Дулма Дагбаева 250 эмэ хашарагуудай тус бүриин шэгнүүрые баhал тэды шэнээнээр дээшэлүүлхэ зорилготой. «Дружба» колхозой бэрхэ малшад Виктор, Ким Сеченовтэн зунай бэлшээриин зуун үдэртэ үхэр бүхэнэй шэгнүүрые 100 килограммаар ехэ болгохын түлөө тэмсэхэбди гээ.

Мүнөө бүхыдөө 11 мянган үхэр холо, ойрын бэлшээринүүдтэ гаргагдаад, үдэр hүнигүй адуулагдажа байна. Һүүлэй долоо-найман үдэр соо хура бороо таhалгаряагүй орожо, малшадта бэрхэтэйшэ байдал тохёолдуулаа. Тиигэбэшье хээрын ногоон hайнаар ургажа, үхэр малшье хүсэ шадал hайса нэмэжэ эхилээ.

ТАРЯА ХУРЯАЛГА ЭХИЛБЭ

…РАСНОДАР. (ТАСС-ай корр. …алишевский). Кубаньда тариа …лга эхилбэ. Колхозуудай по…д дээрэhээ хүдөөгэй харгы…ар элеваторнууд тээшэ …ай машинанууд субажа … Шэнэ ургасын түрүүшын … мянган тонно ороохо …н гүрэнэй амбаарнуудта …агдаа.

…нөө жэлдэ намарай ешмээн, …цонойхидо орходоо оройтожо …нэhэн байна. Оройтоhон … энээндэ нүлөөлhэн байгаа … Зүгөөр тэрэнэй эдеэшэhэн сасуу хүдөөгэй механизаторнууд хүряалгын тон олон машинануудые хэрэглэн, тариа хадажа эхилээ. Һайндэрэйхи шэнги баярай оршон байдалда поли дээрэ гаралга болоhон байна. 10-дахи класс дүүргэhэн хэдэн зуун хүбүүд, басагадта шэнэ табан жэлэй нэгэдэхи жэлэй полевой хүдэлмэри түрүүшын бураздаа, тариа ургуулагшын хүндэтэ намтарай эхин боложо үгөө.

Хизаар дотор ешмээн 300 мянга шахуу гектар талмай эзэлнэ. Гол хадалга — Кубаниин гайхамшаг шэниисын ургаса хуряалга үшөө эхилээдүй. «Безостая-1» миллион хахад гектар талмай дээрэ эдеэшэжэ байнхай. Шэнэ сортын «Аврора», «Кавказ» гэжэ намарай шэниисын ургасые тариашад 130 мянган гектар дээрэhээ анха түрүүшынхеэ хуряахань. Тариа хуряалгые түлэг эхилхээр 25 мянган жатка ба комбайн бэлдэгдэнхэй. Олон ажахы ургасаяа 10—12 хүдэлмэриин үдэрэй турша соо хуряаха, тариа тушаалгаар гүрэнтээ болзорhоо урид тоосохо гэжэ шиидэнхэй.

ПААР ХАХАЛНА

Алтайн колхоз, совхозууд эртын паар амжалтатайгаар хахалжа байна. Механизаторнууд hүни үдэр илгадгүйгөөр хүдэлжэ, хахад миллион үлүүтэй гектар тариянай газар хахалаа. Тариашад хахалагдадаг газарайнгаа үшөө 400 мянга шахуу гектарые паар болгохо хүсэлэнтэй.

Кулундинска, Алейскэ талануудта тарилгын хоорондуур хахалагдаhан зурууд паар эгээн лэ таарамжатай гэжэ тоологдодог. Эндэ хэдэн зуун мянган гектарта иимэ паар хахалха бэлэдхэл хэгдэжэ байна. Энэ хадаа шииг hайнаар баридаг, hалхинда үлеэгдэжэ гэмтэдэггүй, мүн ургасань нэмэдэг байна бшуу.

ТАСС-ай корр.

Барнаул.

БРАТСКА ДАЛАЙ ДЭЭРЭ ЗАГАhА БАРИЛГА

…АТСК. (ТАСС-ай корр). Братс…агаhанай заводой олзобори…д загаhа барилгын зунай се…й эхилhэнhээ хойшо июниин … мянгадахи центнер загаhа … Тэдэнэр Сибириин hаянай городой магазинуудые шэнэ алгана, плотва загаhануудаар саг үргэлжэ хангажа байдаг.

Братска далайн загаhашадай флот ехэ боложо байдаг юм. Шэнэ байгууламжатай түргэнөөр ябадаг хоёр бот hаяхан уhанда табигдаа. Ойрын саг соо үшөө долоон судна тэдэндэ нэмэжэ үгтэхэ. Суднануудые нэмэжэ үгэлгэ загаhа бүри олоор бариха арга олзоборилогшодто олгохо байна.

КПСС-эй XXIV съездын шиидхэбэри бэелүүлхын түлөө

НИИТЫН МАЛДА—ЭЛБЭГ ТЭЖЭЭЛ

(Түгэсхэл. Эхиниинь 1-дэхи нюурта).

Сабшалан, бэлшээриин ургаса дээшэлүүлхын тула, мүн тэрэнийе зүбөөр ашаглаха, зохид болзорто, түргэнөөр ногооень хуряажа абаха, хабартаа сабшалан дээрэ мал бэлшээхэеэ болиитохо саг ерээ.

Гүрэнэй мэдэлдэ байhан холо hарьдагай бэлшээри хэрэглэхэ гээшэ мүн лэ ехэ удха шанартай. Имэ холын 500 мянган гектар бэлшээри бии гэжэ тодорхойлогдонхой. Теэд энээнэй тон багахан хубииень Түнхэнэй, Захааминай, Зэдын, Яруунын болон Хориин аймагуудай ажахынууд ашаглана. Теэд hайса оролдобол, ямаршье ехэ гаргаша хэнгүйгөөр энэ холын бэлшээридэ мүнөөнэйхиhөө хоёр дахин олон мал адуулжа болохо байна.

Малда хэды шэнээн тэжээл хэрэгтэйб гэжэ тоолоходоо колхознигуудай, хүдөөдэ ажаhуудаг хүдэлмэришэд болон алба хаагшадай хубиинь малые тэжээлээр хангаха тухай анхарха хэрэгтэй. Энэ талаар Марийска АССР-эй дүй дүршэл hайшаамаар. Эндэхи сельскэ Советүүд хубиин малда үбhэ сабшажа абахын тулада ойн соорхойнуудые, холын сабшалан болон намаглиг газар хубаарилжа үгэдэг байна. Ажалшад хубидаа хүртэhэн тэрэ газарые сэбэрлэхэ, hайжаруулха гэжэ оролдодог юм.

ГАН гасуурта дайралдадаг манай республикын эрхэ байдалда уhалагдадаг газар ашаг үрэ ехэтэйгээр хэрэглэхэ гээшэ илангала ехэ удха шанартай. Республикадамнай уhалагдадаг 140 мянган гектар, тэрэ тоодо 106 мянган гектар сабшалан бии. Энэ ехэ газарые зүбөөр харууhалжа шадаа hаа, нилээд ехэ тэжээл нэмэжэ абтаха байна. Теэд мүнөө дээрээ тэрэмнай хангалтагүй байhаар. Үнгэрэгшэ табан жэлэй туршада республика дотор тоодо абтаhан уhалагдадаг газарай гектар бүриhөө ойролоол 12 центнер ороохо таряан, уhалагдадаг сабшалангаи гектар бүриhөө 11 центнер үбhэн абтаhан байха юм. Энэнь уhалагдадаггүй газарайхиhаа миил 10—12 процент дээгүүр байна бшуу.

Юун дээрэhээ нимэ ушар тохёолдоноб гэхэдэ, ажахынуудай олохон хүтэлбэрилэгшэд болон мэргэжэлтэд нилээд ехэ газараа уhалангүйгөөр үнгэрнэ. Уhалууриинь 1,5—2 hара үргэлжэлнэ, газар уhалха техникэ бага хэрэглэгдэнэ, мүн уhалууриин нормо хүсэд баримталагданагүй. Энэ дутагдалтай эрид шангаар тэмсэхэ хэрэгтэй. ажахын хүтэлбэрилэгшэд болон мэргэжэлтэд, аймагуудай эмхи зургаанууд уhалууриин системэнүүдые барилгада, уhалууриин машина, түхеэрэлгэнүүдые абалгада гаргашалагдаhан арад түмэнэй ехэ мүнгэ зөөрие тоонгүй баиhанайнгаа түлөө харюусаха зэргэтэй.

Улаан-Үдын аймагай «Улаан Оронго» колхоздо уhалууриин системэнүүдые барилгада, тэрэнийе шэнэдхэн заhабарилгада үнгэрэгшэ табан жэлэй туршада 730 мянган түхэриг гүрэнэй мүнгэн гаргашалагдаhан байгаа. Энэ хүдэлмэри шэнэ табан жэлдэ үргэлжэлүүлэгдэхэ, үшөө 2 миллион түхэриг гаргашалагдаха юм. Мухар-Шэбэрэй аймагай «Заганский» колхозой Түгнын уhалууриин системэ барилгада 2,3 миллион түхэриг үгтэhэн байна. Энэ барилгые дүүргэхын тула байгша ондо үшөө 487 мянган түхэриг үгтэхэ юм. Ивалгын ОПХ-гай уhалууриин системэнүүдые барилгада 1,7 миллион түхэриг гаргашалагдаhан байбал, шэнэ табан жэлдэ үшөө 1 миллион шахуу түхэриг мүнгэн энээндэ hомологдонхой.

Нимэ ехэ мүнгэ зөөри уhалууриин бусад системэнүүдые барилгада ошоно гээшэ. Бүхыдөө манай республикын колхоз, **совхозуудта мелиоративна хүдэлмэридэ үнгэрэгшэ табан жэлдэ 24 миллион гаран түхэриг гаргашалагдаhан, hаа шэнэ табан жэлдэ тэрэнь 96 миллион түхэригтэ хүрэхэ, тэрэ тоодо 87,7 мянган түхэригынь гүрэнэй бюджедээр hомологдонхой.** Эдэ тоо, баримтанууд дээрэhээ харахада гүрэмнай уhалууриин барилгада айхабтар ехэ туhаламжа хүргэнэ гээшэ. Энэ ехэ анхарал, гаргашыень харюулхын орондо, газараа уhалангүй үнгэрдэг колхоз, совхозуудай зарим хүтэлбэрилэгшэд болон мэргэжэлтэд сэхэ харюусаха зэргэтэй.

МҮНӨӨ үедэ адууhа малай томодхогдоhон фермэнүүд, комплекснууд бии болож, тэндэхи ажал ехэтэй хүдэлмэри үргэлжэдөө оньhожоруулагдажа байнхай. Тиин гэhээ эндэхи малда тэжээл бэлдэхэ хүдэлмэри урдын барга аргаар эрхилэгдэнэ. Тиимэhээ мал тэжээлээр дуталдана, шанар муутай үбhэн бэлэдхэгдэжэ, продукци абалгада үлүү ехэ гаргаша хэгдэнэ. Мал ажал эрхилэлгэ болон тэжээл бэлэдхэлгэ хоёрой хоорондо нимэ таагүй байдалай ушарhые КПСС-эй XXIV съездын материалнуудые, мүн КПСС-эй ЦК-гай июлиин (1970 он) Пленумэй шиидхэбэрие анхаралтайгаар уншаhан хүн бүхэн ойлгохо ёhотой.

Энэ таагүй байдалые яажа усадхахаб гэхэдэ, нэн түрүүн ажахы бүхэн үбhэ хуряаха машинануудые хүсэд хүрэхөөр абаха болоно. Тиигэжэ **үбhэ сабшаха, тармаха, сомохо гү, али ябталан уяха хүдэлмэри машинын хүсөөр, таhалгаряагүй ябуулагдаха ушартай.** Тиигээл hаа, үбhэеэ саг соонь, hайн шанартайгаар абаха байна.

Тэжээл буйлуулха, үбhэ витаминтайгаар хатааха талаар бидэнэр олохон түрүү областьнуудhаа гээгдэжэ ябанабди. Тиимэhээ ажахы бүхэн агаараар үлеэлгэжэ, үбhэ хатааха түхеэрэлгэнүүдтэй болохо байна.

Нёдондо олохон областьнууд үбhэеэ витамин элбэгтэйгээр хуряажа абахын тула тэрэнээ траншейнүүд соо дараhан байна. Тиигэжэ дарагдаhан килограмм үбhэн 45—55 процент шиигтэй байхадаа, 0,35—0,40 тэжээлэй единицэдэ хүрэжэ, 50—70 грамм бэедэ шэнгэстэй протеинтэй, 40—50 миллиграмм каротинтай байдаг байна. Манай ажахынууд энэ дүй дүршэлые халан абажа, жэлдээ 70—80 мянган тонно үбhэ энэ аргаар бэлэдхэхэ ушартай.

Республикымнай ажахынуудай хахадhаа олонхиинь үбhэнэй гурил хэхэ АВМ-04 түхэлэй агрегадуудтай байха юм. Хэрбээ тэдэ агрегадуудые зун, намартаа hаадгүйгөөр үдэр, hүнигүй хүдэлгөө hаа, агрегат бүхэниинь 250—300 тонно шэмэтэ тэжээл үгэхэ байна бшуу.

Нимэ үбhэнэй гурил бэлэдхэжэ абахын тула ажахы бүхэндэ горох обёос хоёрой, мүн викэ обёос хоёрой болон бусад ургамалнуудай холисонуудые тариха, мүн олон жэлэй ногооe, зеленко энээндэ хэрэглэжэ болохо байна. Иимэ **ногооной гурил байгша ондо 6—8 мянган тонно бэлэдхэбэл, ойрын 2—3 жэлэй туршада тэрэнээ 18—20 мянган тоннодо хүргэхэ ёhотойбди.**

Адууhа малые зүбөөр эдеэлүүлхэ гэбэл, ороохо таряае комбикормо болон элдэб холисо болгожо хэрэглэхэ эрилтэтэй. Тиихэдээ тэрэнь белогоор, витамин болон минеральна зүйлнүүдээр хүсэлдүүлэгдэхэ байна бшуу. Тиимэhээ ойрын жэлнүүдтэ бүхы колхоз болон совхозууд өөртөө гү, али ажахынууд хамтаржа, комбикормын заводуудые бариха болоно.

Ерэхэ жэлhээ «Сельхозтехника» нэгэдэлээр дамжуулагдан, ажахынуудай захилаар тиимэ заводуудай түхеэрэлгэнүүд ерэжэ захалха байна. Республикын Хүдөө ажахын министерство аймагуудай болон совхоз, колхозуудай хүтэлбэрилэгшэдтэй зүбшэжэ, хаана, ямар газарта комбикормын заводуудые бариха тухайгаа энэ жэлдэ тодорхойлхо уялгатай.

Энэ үедэ республикын хилээмэнэй зүйлнүүдэй управлени витамин, белогой нэмэлтэ үйлэдбэрилхэ завод барижа, комбикормын заводтой ажахынуудые тиимэ холисоор хүсэд хангаха уялгатай. Гүрэнэй комбикормын заводуудай гаргаhан продукци гол түлэб шубуунай фабрикануудые, гахай, үхэр шахаха ажахынуудые галуулха тусхай ажахынуудай гаха жэшээтэй. Тэрэнэй продукциин багахан лэ хубинь ороохо таряагаар андалдагдаха байна. Тиимэ логой холисоор ажахынуудые хангаха зорилгоор республика дотор үхэhэн малай бэе буйлуулха завод баригдаха юм. Тэрэнэй хажууда Буряадай загаhанай трест промышленна аргаар бармаш барижа, хүдөө ажахыда үгэхэ уялгатай.

КПСС-эй XXIV съездын түүхэтэ шиидхэбэринүүд Буряад оронойнгоо бүхы ажалшадтал адли, хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй хүдэлмэриин үүсхэлые улам арьбадхан hэн байна. Колхоз, совхозуудай дүршэл шадабари ехэтэй мянган хүтэлбэрилэгшэд, дээдэ эрдэмтэй мэргэжэлтэд ажаллажа байна. Эдэнэр хүдөө ажахын үйлэдбэри хүгжөөхэ орёо бэрхэ зорилгонуудые шиидхэжэ шадаха хүнүүд.

Партийна, советскэ болон хүдөө ажахын органуудай хүтэлбэрилэгшэд болон мэргэжэлтэдэй уялга гэхэдэ, колхознигуудай, совхозуудай хүдэлмэришэдэй ажалай ехэ эдэбхи үүсхэлые толгойлжо, шэнэ табан жэлдэ хараалагдаhан зорилгонуудые амжалтатай бэелүүлхын тула ажахы бүхэндэ бии байгаа арга боломжонуудые хүсэдөөр элсүүлхэ болоно.

ҺУРАЛСАЛАЙ ЖЭЛ ЯМАРААР ҮНГЭРӨӨБ?

Аймагай партийна организацида 1970—1971 оной политическэ hуралсалай жэл түгэсэбэ. Май hарын hүүл багаар бүхы hургуулинууд, теоретическэ семинарнуудта түгэсхэлэй хэшээлнүүд болоно үнгэрөө. Эдэ хэшээлнүүд дээрэнь КПСС-эй райкомой гэшүүд, райкомой харюусалгата хүдэлмэрилэгшэд байлсаа. Политhургуулинуудай эхэнхи хубинь жэлэй хугасаа соо яhала үрэ дүнтэйгөөр хүдэлжэ, программаяа хүсэд дүүрэн бэелүүлжэ шадаа гэhэн тобшолол нэн түрүүн хэхэ ёhотойбди.

Ямар партийна эхин организацинууд коммунистнууд ба партийнабэшэ хүнүүдэй политhуралсалда ехэ анхарал хандуулааб, тэндэл энэ хэрэг урагшатай байгаа. Жэшээлхэдэ, «50 лет Октября» колхозой 1-дэхи, 2-дохи бригадануудта эхин политhургуулинууд хүдэлөө. Пропагандистнарынь—залуу коммунистнууд Сырен Сындеев, Дамби Путункеев гэгшэд юм. Эдэнэр 3 жэлэй саада тээ 10 класс дүүргэhэн. Сындеев—бригадир, Путункеев—колхозой ВЛКСМ-комитедэй секретарь. Эдэ хоёрнай хэшээл бүхэндөө анхаралтайгаар бэлдэдэг, конспект табидаг, элдэб янзын материал хэрэглэдэг байба. Шагнагшадынь хөөрөөгөө бэшэжэ абадаг байгаа. Түгэсхэлэй хэшээлдэ эдэ hургуулинуудые шагнагшад яhала хүсэд харюунуудые үгөө. Бригадануудай партийна эхин организацинууд, пропагандистнар өөhэдөө политhуралсалда анхаралтайгаар хандаhанайнь аша үрэ энэ ха юм. Май hарын тэн багаар би партиин райкомой инструктор Ж. Д. Самбяловтай тус ажахын 2-дохи бригадын политhургуулиин хэшээлдэ hуугаа hэм. КПСС-эй XXIV съездын материалнуудые үзэжэ байгаа. Шагнагшад съездын материалнууд тушаа олон асуудалнуудые табяа. Хэшээл хангалтатай hайнаар үнгэрөө hэн.

Аймгүйсэдкомой дотоодын хэрэгүүдэй, арадай гэгээрэлэй таhагуудта (пропагандистнар нүхэд Шаргакшанов В. Г., Бакшаханов С-Д. Л.) хэшээлнүүд hайнаар үнгэрдэг байгаа. Эндэ шалтагаангүйгөөр хэшээл таhардаггүй, шагнагшадшье гээгдэдэггүй hэн. Нүхэд Шаргакшанов, Бакшаханов гэгшэд дүй дүршэлтэй пропагандистнар юм.

Эдэ hургуулинуудай шагнагшад жэлэй программые hайн шудалжа, ехэ юумэ мэдэжэ, ойлгожо ябаhанаа түгэсхэлэй хэшээлнүүд дээрэ харуулаа.

Гэхэтэй хамта жэлэй туршада коммунистнууд ба партийнабэшэ хүнүүдэй политическэ hуралсалда дутуу дунданууд ушараа. Жэшээлхэдэ, «Улаан-Аха» колхоздо, комбинадта, ПДУ—2216 гэhэн организацида политhургуулиин хэшээлнүүд заримдаа болодоггүй, пропагандистнарай хүдэлмэридөө хайша хэрэгээр хандаха ушарнууд дайралдадаг hэн. Гадна партийна эхин организацинуудынь (секретарьнар нүхэд Нарсанов С. Д., Манханов Д. Л.) эдэ дутуунуудтай эбсэшоод, ямаршье хэмжээнүүдые абаагүй байгаа. Энэ асуудалые партиин райкомой бюро хоёр дахин хаража үзөөд, зохихо тогтоол абаа hэн.

Партиин райком дүй дүршэлөөр баян, дээдэ, дунда эрдэмтэй мэргэжэлтэдые пропагандист болгожо табиhан юм. Тэдэнэй тоодо пропагандистын хүдэлмэридэ олон жэлдэ ажаллаhан коммунистнууд Х. А. Соболеев, Г. Н. Аюшеев, А. С. Галсанов, С-Д. Л. Бакшаханов, Н. И. Акатова болон бусад нүхэд оролсоно. Нэрлэгдэhэн нүхэдэй хэшээлнүүд hайнаар үнгэрдэг hэн.

Пропагандистнарай мэргэжэл шадабари дээшэлүүлхэ хэрэг партиин райкомой саг үргэлжын анхаралда байдаг. Пропагандистнарай семинарнууд саг болзортоо болодог, тэдэнэр өөhэдынгөө дүй дүршэл тухай хөөрэлдэдэг бэлэй.

Һуралсалай жэл түгэсэбэ. Юрэнхыдөө үнгэрhэн hуралсалай жэл онсо жэл байгаа. Түрэл Коммунис партиин XXIV съездын материалнууд коммунистнуудай, бүхы совет арадай анхарал татаа. Политhургуулинуудта партиин съездын материалнууд үргэнөөр шудалагдаа. Партийна эхин организацинуудай хамтын суглаанууд дээрэ hуралсалай жэлэй дүнгүүд согсологдожо, жэлэй туршада ушарhан дутуу дунданууд саашадаа бэелүүлэгдэхэ хэмжээнүүд хараалагдаа.

Мүнөө hуралсалай шэнэ жэлдэ бэлэдхэл хэгдэнэ. Пропагандистска кадрнууд бэлдэгдэжэ байнхай. Партиин XXIV съездын материалнууд үшөө гүнзэгыгөөр шудалагдаха.

В. ГАЛСАНОВ,
манай штатнабэшэ корр.

Ахын аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой мал адуулагша Б. Д Галсанова колхозойнгоо анха байгуулагдаhанhaa хойшо мал ажал дээрэ таhалгаряагүй хүдэлнэ. Үндэр наhатай боложо, гүрэнэй тэдхэмжэдэ гарабашье, мүнөө хүдэлhөөр. Үнгэрэгшэ үбэлэй үедэ буруу, хашарагуудые харууhалжа гараа. Тэдэ малынь hайнаар ондо ороо.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Б. Д. Галсанова.

Д. ДУГАРОВАЙ фото.

Алексей Константинович Перов Улаан-Үдын аймагай «Коммунизм» колхозой үнинэй механизаторнуудай нэгэн юм. Наймадахи табан жэлэй туршада ажалдаа hайн амжалта туйлаhанайнгаа түлөө нүхэр Перов «Ажалдаа шалгарhанай түлөө» медаляар шагнагдаhан байна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: А. К. Перов.

А. НАГАСЛАЕВАЙ фото.

ЗОРИГТОЙ ХҮН

ЗУРАГЛАЛ

Николай Филиппович Семёновой тракторайнгаа скорость мулталаад, тормозоо дураадхихадань тэрэнь зог татан зогсошобо. Кабинаhаа газарта hүрэжэ буун сасуу, тракторайнгаа хажуугаар эрьелдэн, тэрэнээ анхаралтайгаар шэншэлэн хараба. Аяма халуун аад, тракторайнь двигатель түргэн халажа, радиатор соохи уhаниинь бусалхаяал забдана. Эгээл энэ сагта трактораа hайса харууhалжа, шалгажа ябаха хэрэгтэй бологдоно. Тэрэгүйгөөр бирагтай юумэ хэхэгүйш. Хандагайн леспромхозой коммунистнуудай hаяшаг болоhон хамтын суглаан дээрэ оньhон техникэеэ бүтээсэ ехэтэйгээр ашаглаха тухай яhала эли тодоор хэлсэгдээ hэмнай. Тон зүб асуудал табигдаа бшуу. «Тракторнуудта техническэ харууhа муугаар хэхэ, тэрэнийе болзорhоонь урид хэрэгhээнь гаргаха ушар олон. Хориин леспромхозой тракторист А. Юдин нэгэ жэл соо гурбан трактор hэлгэhэн байха юм. Оньhон техникэдэ ингэжэ хайша хэрэгээр хандажа болохогүй» гэжэ Николай Филиппович дотороо сэдьхэн. ТДТ-75 түхэлэй тракторайнгаа двигатель эльбээд абана.

Энэ тракторааар аяар долоон жэл соо ойдо отологдоhон модо таллуулан шэрэжэ байна. Үнгэрhэн табан жэл соо бригадын гэшүүд 93.700 кубометр модо бэлэдхэхэ даабаряа аяар 107 мянганда хүргөө hэмнай. В. И. Ленинэй түрэhөөр 100 жэлэй ойн баярай урдахана табан жэлэйнгээ даабари дүүргэжэ, «Шэн габьяата ажалай түлөө» гэhэн медаляар бригадын гэшүүд булталаа шагнагдаа бэлэй. Энэ үндэр хайра шагналда хүртэhэн модошод улам эдэбхитэйгээр ажаллахабди гэжэ үгэеэ үгөө hэн.

Николай Филипповичэй туhалагша Василий Яковлевич Бульбаш hаяшаг хөөрэлдэхэдөө: «энэ трактораараа шэнэ табан жэлэйнгээ даабари дүүргэхэ байхабди» гээд найдуулаа. Энэ хүнэй үгэдэ үнэншэхөөр даа. Эдэнэр трактортаа техническэ hайн харууhа хэжэ шадаhанайнгаа ашаар тэрэнээ арбаад жэл соо ашаглахань ха юм. Николай Филиппович кабинынгаа үүдэндэ дүтэлөөд, холын уняар манан соо хүхэрэн ногоорhон Хургадай хадануудай набтархан шэлэнүүд өөдэ hарабшалан хаража, «Һүүлэй жэлнүүдтэ эндэhээ хэды ехэ модо отолжо, Эхэ оронойнгоо барилгануудта эльгээгээ гээшэбди» гэжэ бодомжолон байтарнь, отологдоhон модон абяатайгаар нижаганан унажа, шорой тооhо бурьюулна.

• • •

Эхэ оронойнгоо ерээдүйн түлөө Николай Филиппович Семёнов үхэлтэ дайн соогууршье гаралсаа, мүнөөшье тэмсэжэ ябаhаар. Тэрэнэй ойролоол арбан юhэ наhа хүрөөд ябахада немец фашистнар Эхэ орондомнай добтолон ороо hэн. Тэрэ hүрөөтэй 1941 оной июльдэ залуу сэрэгшэ хүбүүн фронт мордоо. Түрэл hайхан Исэнгэ нютаг тухайгаа хаанашье ябахадаа hанадаг, сэнхир нуурнуудыень зүүдэндээ хараад уярдаг hэн. Амгалан тайбан ажабайдалыемнай эбдэжэ, дайгаар ороhон фашист нохосуудые хайра гамгүйгөөр сохилсожо, Эхэ оронойнгоо ниислэл Москва хотые баатарлигаар хамгаалалсаа. Тиигэжэ Белоруссие, Зүүн Пруссие, Кенигсберг хотые (мүнөө Калининград) сүлөөлэлсөөд, баруун зүгтэхи дайн байлдаае илалтаар дүүргэлсээ hэн. Удаань тэрэнэй алба хэжэ байhан 39-хи арми Алас-Дурна зүг эльгээгдэжэ, Эхэ орондомнай дайгаар занажа, ехэ бэлэдхэл хэhэн япон самурайнуудые сохилсохо даабари абаа. Тиигэжэ Хингаанай хадануудта япон дайсадые hүнөөжэ, Порт Артур хүтые сүлөөлэлсөө бэлэй. Николай Филиппович Семёнов дайсанаа даралсаад, даагаяа hүүлдээд, түрэл Исэнгэ нютагаа бусажа ерээ hэн. 1945 оной хабар Кенигсберг хотые сүлөөлэлгын дайнай үедэ тэрэ Коммунис партиин гэшүүндэ абтаа. Николай Филипповичэй нүхэдынь халуунаар амаршалан «Коммунист хододоо түрүү зэргэдэ ябаха ёhотой» гээд захяа hэн. Нүхэдэйнгөө hайн hайхан захяае тэрэ дээрэ абажа ябадаг.

• • •

1946 оной хабар hэн. Колхозой түрүүлэгшэ Николай Филипповичые дуудаба. Дунда зэргын бэетэй, шираг шамбай залуу хүнэй орожо ерэхэдэнь, түрүүлэгшэ урдаhаань ошожо альгыень шангаар адхажа мэндэшэлхэ мүртөө:

— Хориин леспромхоздо хэдэн хүниие модо бэлэдхэлгын хүдэлмэридэ эльгээхэмнай. Хүн дуталдана. Тиишэ ошохо доратайшуул тон үсөөн. Та, Николай Филиппович ошохо гүт? Эгээл hайн морёо танда үгэхэбди, — гээд хэлэбэ.

Николай Филиппович модо бэлэдхэхэ хүдэлмэриин али зэргэ хүндэ байhые hайн мэдэхэ байгаа. Тиигэбэшье тэрэ сухаряагүй. Арадай ажахые hэргээн бодхоохын тула Эхэ орондомнай тон ехэ модон хэрэгтэй байгаа бшуу. Коммунист, сэрэгшэ Николай Филиппович эдэ бүгэдые hайн мэдэжэ, ойлгожо байгаа. Тэрэ өөрынгөө нюдөөр хара hанаата дайсанай hандаргаhан городуудые, hуурин тосхонуудые hайса харhан. Тиимэhээл модо бэлэдхэхэ хүдэлмэридэ ошохо гэжэ шиидээ бэлэй. Хамта хүдэлдэг нүхэдтөө энээн тушаа хөөрэдэг, шадаал hаа ехэ модо бэлэдхэхыень уряалдаг бэлэй.

Ажалай халуун охин соогуур он жэлнүүд мэдэгдэнгүй ошоо. Урдань отологдоhон модо морёор шэрэдэг hаань, мүнөө хүсэтэ тракторнууд энэ хүдэлмэри бүтээнэ. Олон эрэшүүлэй суглараад нэгэ... хоёр — үргэе!— гэжэ хашхаралдан, машинануудта модо ашадаг hаань, мүнөө оньhото кран отологдоhон модые ута зандань үргэн ашана. Модо бэлэдхэлэй хүдэлмэридэ ёhотой техническэ революци хэгдээ. Николай Филиппович бага комплексно бригада эмхидхэжэ, шэнэ аргаар модо бэлэдхэдэг болоо. Тэрэнэй даадаг бригадын модошод даабаряа дүүргэхын тула бүхы шадабари, мэргэжэлээ зорюулдаг hэн. Модо отолдог Николай Данилович Меличенкэтэй хамта хори шахуу жэлдэ хүдэлнэ. Хамта олон жэл соо хүдэлжэ, хани халуунаар нүхэсэhэн хоёр. Тиимэhээ нэгэ үгөөр лэ бэе бэеэ ойлголсодог. Николай Данилович халаан соогоо 120—130 кубометр модо отолдог. Тудаhан хүн бүхэн иимэ ехэ модо отолхо бэшэ даа. Өөрынгөө ажалда ёhотойгоор дурлаhан хүн лэ ингэжэ хүдэлдэг шуу. Василий Яковлевич Бульбаш ямар гайхалтай хүн гээшэб! тракторайнгаа абяагаар «үбшэниинь» тухайлаадхидаг hонор шэхэтэй юм. Тракторайнгаа дутуу дундыень саг дары усадхадаг. Тиимэhээл нэгэл трактораараа хэдэн олон жэлдэ модо таллуулан шэрэжэ, заhабариин ехэ мүнгэ арьбалhан. Эдэнэр гаа... үнгэрhэн табан жэл соо ... 7200 килограмм шэнгэн түлш... арьбалhан байха юм.

Н. Ф. СЕМЕНОВ.

Бригадын хүдэлмэришэд ... гэ хүн шэнгээр хүдэлнэ. Тии... hээл халаан бүриингөө дааба... холо үлүүлэн дүүргэжэ шада... гээшэ. Хандагайн леспромхоз... Наринай пунктын начальник Ни... колай Степанович Бояк би... тэй хөөрэлдэхэдөө: «Никола... Филиппович Семёнов ёhо... коммунист, бэрхэ хүдэлмэ... шэн, бэлигтэй эмхидхэгшэ» ... гээд магтажа байгаа hэн.

Энэ бригадынхид байгша он... нэгэдэхи квартал соо 3600 ... бометр модо бэлэдхэхэ даа... ряа 5700 кобометртэ хүргэ... партиин XXIV съездые нэрэ... солотойгоор угтаа hэн. Ажал... ха. Шадаал hаа эрхим hайна... ажаллаха гэhэн зорилго ком... нист Николай Филиппович Се... мёнов урдаа табидаг. Һүүл... үедэ Эхэ оронноймнай эконом... ямар түргэнөөр урган хүгжэ... Мантан хүсэтэ шэнэ ГЭС-... баригдана. Захагүй холын за... буулин соогуур хүсэтэ онго... нууд тамарна. Эдэ бүгэдэ ко... мунистын сэдьхэл зүрхэ ... суулжа байдаг. Багахан... hаань тэрэнэй хэhэн хүдэл... риин хубита эндэ бии ха ю... Тиимэhээл тэрэ баяр баясхала... тай. Габшагай шангаар хүдэл... гэhэн хүсэл эрмэлзэлтэй. Па... тиин XXIV съездын шиидхэ... рнүүдые тэрэ халуунаар ... жэжэ байhанаа мэдүүлээ hэн.

Олон жэлдэ ой модоной пр... мышленностьда амжалта... hайнаар хүдэлжэ байhана... түлөө тэрээндэ hаяшаг Соц... лис Ажалай Геройн хүндэтэ ... рэ зэргэ олгуулагдаа hэмн... Бүхы шадал бэлигээ ажал... дэлмэридөө зорюулжа, арад... нойнгоо жаргалай түлөө ... сэхээр хүдэлhэн хүбүүд, баса... даа Эхэ оромнай. Түрэл Ко... мунис партимнай үргэдэг, ал... шуулдаг гээшэ. Юрын хүдэл... мэришэн аад, гүрэн түрын... дээдын хайра шагналда хүр... хэдөө, тэрэ урмашан баяса... байгаа hэн. Саашадаа бүри эд... хитэйгээр ажаллажа байхаб ... жэ нүхэдөө найдуулаа. Энэ ... рүү хүдэлмэришэнэйнгоо үгэ... тэдэнэр үнэншэжэ байгаа hэн.

Николай Филиппович Се... новой бригадын модошод таб... жэлэйнгээ даабари дүрбэн ж... соо дүүргэхээр шиидэнхэй. Эд... нэр байгша оной зургаа hар... гаа даабари табан hара ... дүүргээ. Һара бүри хоёр м... ган кубометр модо бэлэдхэ... болонхой. Шэнэ табан жэл... гээ түрүүшын жэлэй дааба... ноябриин 1-дэ дүүргэхэ, Окт... риин революциин 54-дэхи ... лэй ойе ажалай ехэ бэлэгээр ... таха гэhэн hайн hайхан эрмэ... зэл урдаа тибинхэй.

Отолhон модоной унаха, тра... торнуудай таршаганаха абя... минута соошье замхаhагүй. ... модо бэлэдхэхын түлөө Хан... гайн леспромхозой бага ко... лексно бригаданууд, трактор... нууд мүрысэн хүдэлжэ байна... Тэмсэл үргэлжэлhөөр. Никол... Филиппович трактораа жол... дон, үндэр шэлэ өөдэ зүдхү... жэ мэдэнэ... Үшөөл олон, хар... түсэбүүдынь тон ехэ.

К. ЖАМЬЯНОВ.

Совет орон доторнай

МОСКВАГАЙХИД—ОРОИОЙ ТАРЯАШАДТА

Ургаса хуряалгын эхилхээ байhан Казахстанай ба Поволжиин ажахынуудта Лихачевой нэрэмжэтэ автозаводой коллектив бүлэг олон ашаанай машинануудые июниин 19-дэ эльгээгээ. Эльгээгдэhэн техникын хахад шахуунь шанарай талаар гүрэнэй тэмдэгтэ hаяхан хүртэhэн ЗИЛ-130 гэжэ автомобильнууд.

— Партиин XXIV съездын, КПСС-эй ЦК-гай июлиин (1970 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдые дүүргэхэ хэрэгтэ манайда ехэ анхарал хандуулагдана. Хүдөө нютагуудта автомобильнууд, запасной частьнууд заатагүй болзорhоо урид эльгээгдэдэг. Түсэбhөө гадуур 200 гаран ашаанай машина эльгээгдээ,— гээд, ЗИЛ-ай завкомой түрүүлэгшэ А. Андреев хэлэнэ.

«Хүдөөгэй захилые болзорhоонь урид дүүргэхэ!», «Таряашадта эрхим hайн техникэ үгэхэ!» гэhэн уряатайгаар ниислэлэй бусад предприятинууд ажалай вахтада жагсанхай.

(ТАСС-ай корр.)

МИНУТА МИНУТААР ТООЛОЛГО

Барилгануудые бетоноор хангаха шэнэ гурим Тбилисидэ хэрэглэгдэдэг болоо. Түмэр-бетон зүйлнүүдэй нэгэдэхи комбинадта бүхы хүдэлмэри шанга графигай ёhоор хэгдэдэг организацинуудай захилнуудай үндэhөөр «Минск-22» гэжэ электронно-тоололгын машина нимэ график зохёодог юм. Бүхы вариантнуудые шэнжэлhэнэйнгээ hүүлээр, машина хадаа удаадахи үдэртэ хэрэглэгдэхэ бетон үгэлгын таатаи графигые үдэр бүхэндэ 17 часта зохёогоод байдаг юм.

Прораб бүхэн график дээрэhээ хаража, ашаатай машинын ерэхэ час болон минутыешье мэдэдэг, харин жолоошодто хангалгын ордер гэдэг барюулагдадаг юм. Тэрээн соонь бетон абаашаха газарынь, комбинадта бусажа ерэхэ сагынь заагданхай байдаг.

ТАСС-ай корр.

Тбилиси.

ШЭНЭ ТАБАН ЖЭЛЭЙ

ТҮРҮҮШҮҮЛ

ХҮДЭЛМЭРИШЭДЫЕ ХҮМҮҮЖҮҮЛЭГШЭ

Залуу электрослесарь Евгений архидажа, ажалдаа гарабагүй. Энээн тушаа нүхэдэй сүүдэй түрүүлэгшэ Иван Никитович Матвеевтэ дуулгагдаба. Ажалай журам эбдэhэн хүдэлмэришэн hалихай hалан ябадалайнгаа түлөө харюусаха ёhотой. Гэбэшье Иван Никитович Матвеев залуу хүдэлмэришэниие хэhээхэеэ яарабагүй. Хамта хүдэлдэг нүхэдтэнь хандажа, хэр хүдэлдэгыень мэдэжэ абаа. Өөртэйньшье нүхэр ёhoop хөөрэлдөө. Евгений гэмгүй ажалладаг, эрдэм болбосоролоо дээшэлүүлэн, үдэшэндөө hуралсадаг байшаба.

Теэд ажалай журам эбдээ. Энээнэйнгээ түлөө харюусахал ёhотой. Забhарлалгын үедэ хүдэлмэришэд улаан булан соо олоороо сугларбад. Уданшьегүй суглаан эхилбэ. Хүдэлмэришэд хойно хойноhоо трибунада гаража үгэ хэлэнэд. Архи тамхи намнажа, ажалай журам эбдэдэг хүдэлмэришэд бидэндэ хэрэггүй. Иимэ hэбхи ябадалтай зониие hэегүй намнаха хэрэгтэй гэжэ тэдэнэр хэлэхэ юм.

— Зүб эрилтэ табигдана гээшэл бэзэ. Теэд дан яараhанай үлүү ха юм. Залуу хүн хадаа хэhэн алдуугаа ойлгожо, саашадаа заhарха байха. Бидэнэр энэ хүндэ этигэжэ, гараа hарбайха ёhотойбди. Манай этигэл найдалые үнэн сэхэ ажалаар харюулха аалам,— гэжэ нүхэдэй сүүдэй түрүүлэгшэ Иван Никитович Матвеевэй хэлэхэдэ зал соо абяа шэмээгүй болошобо. Булта хүнүүд бодолгото болонхой, аниргүй hууна. Уданшьегүй Евгенитэй сүг хүдэлдэг нүхэд:

«Залуу хүдэлмэришэн бидэнэй найдалые харюулха байха»— гэжэ найдуулба. Тиигэжэ хүдэлмэришэ хүбүүндэ шанга донгодолго соносхоод, цех соогоо үлөөгөө бэлэй.

Нүхэдэй сүүдэй тушаал харюусалгатайл юм бэзэ. Энэ тушаалда тудаhан хүниие дэбжүүлдэггүй. Олон жэл ажаллаhан, эрид сэхэ зантай ажалшад, хүндэтэй, түрүү хүдэлмэришэд лэ дэбжүүлэгдэдэг. Тииншьегүй яаха гээшэб. Нүхэдэй сүүдэй түрүүлэгшэ ганса зэмэтэниие хэhээхэ бэшэ, харин тэдэниие хүмүүжүүлхэ, алдуу эндүүень сэхэ руунь хэлэхэ, зааха, ойлгуулха болоно ха юм. Һүүлэй долоон жэл соо Иван Никитович хүмүүжүүлгын нилээд ехэ хүдэлмэри ябуулhан байна. Манай цех соо ажалай журам эбдэhэн ушар тохёолдохоёо болиhон шахуу. Тиимэ ушарнуудай гарахада олоной hонорто табигдажа, хүдэлмэришэд зэмэтэдые шангаар шүүмжэлдэг заншалтай.

1932 он. Эдир комсомолец Иван Матвеев партиин уряагаар Улаан-Үдэдэ паровоз-вагон заhабарилгын завод барилсахаяа ерээ hэн. Тиигэжэ шэнэ заводой цехүүдые барилсаhан намтартай. Тэрэ тэhээр гушан юhэн жэл үнгэрөө. Энэ үе соо түрэл заводойнгоо электроцехтэ слесареэр таhалгаряагүй хүдэлнэ. Тэрэ мүнөө электровоз жолоодохо пульт заhабарилдаг. Энэ хүдэлмэри тон харюусалгатай юм. Теэд Иван Никитович бүхы приборнуудые эрхим шанартайгаар заhабарилжа, өөрын тамгатайгаар локомотив хабсаралгын цехтэ эльгээжэ байдаг. Тэрэнэй гэмээр голодоhоной гараhан ушар үзэгдөөгүй. Халаан бүриингөө даабари 20—25 процентээр үлүүлэн дүүргэжэ, габшагай ажалай жэшээ харуулна.

Хүшэр хүндэ дайнай жэлнүүдтэ түрэл цех соогоо сүүдхэдээ 12—14 час хүдэлжэ, ехэ продукци бүтээн гаргадаг hэн. Энээниень парти, правительство үндэрөөр сэгнэжэ, «Габшагай ажалай түлөө» гэhэн медаляар шагнаа. Удаань «Ажалдаа шалгарhанай түлөө» медаляар, «Хүндэлэлэй тэмдэг» орденоор шагнаа. Наймадахи табан жэл соо хэзээ хэзээнэйхиhээ габшагайгаар ажаллаа. В. И. Ленинэй түрэhөөр 100 жэлэй ойе нэрэтэй солотойгоор угтахын түлөө мүрысөөндэ эдэбхитэйгээр хабаадалсажа, Ойн баярай медаляар шагнагдаа бэлэй. Һаяшаг Ажалай Улаан Тугай орденоор шагнагдаба. Тиихэдэ залуу үеын хүдэлмэришэдые коммунис ёhoop хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ Иван Никитович бүхы hанаалаа табидаг.

Үнэн сэхээр ажалладаг Иван Никитович Матвеев гүрэн түрынгөө дээдын хайра шагналда хүртэжэ урмашанхай. Тэрэ саашадаашье иимэ габшагай шангаар ажаллажа, ехэ юумэ хэхэ гэhэн зорилготой. Юhэдэхи табан жэлэйнгээ даабари болзорhоонь урид дүүргэхээр шэнэ уялга абаад хүдэлжэ байна. Эдэнэр партиин XXIV съездын шиидхэбэринүүдые бодото дээрэнь, бэелүүлхын тула бүхы хүсэ шадалаа зорюуланхай.

В. ЗОЛОТАРЕВ,
ЛВРЗ-гэй хүдэлмэришэн.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Брестын хэрэмые хамгаалалсагша Марк Герасимович Пискун хэрэм хамгаалгын хатуу шанга үдэрнүүд тухай экскурсида ерэгшэдтэ хөөрэжэ байна.

ТАСС-ай фотохронико.

ЭСЭГЭ

Очерк

— Дүрбэн жэлдэ ото дайлалдажа гараа хүм,—гэжэ Малаан Эрдынеевич Базарсадуев пенсидэ һаяхан гараад байхадаа, гурбан басагадтаа хөөрэжэ һуугаа һэн.—Оройдоо шархатаагүй хүн гээшэб. Ябаган сэрэгтэ санинструктор ябаха гээшэшни гал дүлэн соогуур гулдирһантай адли юм даа. 1945 оной хабар Вислэ мүрэн гаталхаяа байтарнай, томо һомон дүтэхэнэ тэһэржэ, шоройдо булуулшаһан хүм. Тэндэ бишыхан контузи абажа, тэрэ гэһээр шэхэмни хатуушаг болоо һэн...

Доржо-Ханда, Бадма-Ханда, Даша-Ханда—гурбан басаган. Малаан Эрдынеевич наһатайшаг болоһон хойноо үхибүүтэй болоһон хадаа эдэ гурбандаа мэхэй юм. Илангаяа одхон басагандаа бүришье дуратай.

Дайнда ябаһан тухайдаа хөөрэхыень басагадынь урда тээнь яһала баадхагша бэлэй. Теэд ходо сүлөөгүй ябахаш даа, адуу туугаад хээрэ һара һаралан гарашахаш. Үгышье һаа, агнууриин хаһын эхилхэдэ, шэнэ хярмаг дээгүүр ангай мүр мүшхэжэ, тайга соогуур зайшаха.

Харин пенсидэ гараад байхадаа, дайнда ябаһан тухайдаа үхибүүдтээ хөөрэхэ гэжэ бодоо ха юм.

— Хэды багтаа снайпер ябаа һэмта?—гэжэ Даша-Ханда һонирхобо.

Эсэгэнь миһэд гээд, басаганайнгаа урдаһаа хараадхиба: хүбүүшьегүй һаань, эсэгын нэрэ нэрлүүлхэ басагад байха даа гэһэн шэнгеэр нюдэнэйнь гал ялалзаха юм. Үнгэрэгшэ үбэлдөө эсэгээ халажа, Исэнгынгэй совхоздо адуушанаар хүдэлжэ байһан Даша-Ханда сүлөөтэй сагтаа агнажа, яһала олон хэрмэ гүрэндэ тушаагаа...

— Снайпер хүндэ хурса нюдэн, һонор шэхэн хэрэгтэй. Үшөө миисгэй мэтэ зөөлэхэнөөр гэшхэлжэ, маряажа шадаха хэрэгтэй. Намайе Сибириин ангуушан гэжэ мэдэхэдээ, снайпер болгоһон юм. Анханһаа мэргэн, хэрмэнэй нюдэ алдадаггүй гэлсүүлдэг байһан хүм,—гээд Малаан Эрдынеевич үһөө эльбэн, гэрэлдэ хараадхина. Анханай бүшмэгхэн аад, буржын алдаһан үһэниинь мүнөө пилээн шэнгэрээ, бууралтаһануудынь олошороо. Теэд яахабши даа, саг ошожол байна ха юм. Эмниг агтын хүзүүндэ гүйдэл дундань урга хаяжа, гэдэргэнь һуушатарнь татаһандал, сагай ябасые хэншье зогсоожо, шадахагүй бшуу. Гуша хүрэжэ ябахадань, дайн эхилээ һэн.

Дайн... Баһал адуугаа туужа, Зазын хүбшэдэ ябатарнь, нэгэтэ моритой хүн һахы-һалаг гүйлгэжэ ерээд, военкомадай дуудалга асараа һэн гүб даа. Залуухан нүхэр хүбүүндэе адуугаа найдажархёод лэ, орон нютагтаяа удаан саг соо харалсахагүйгөө мэдэһэндэл, хүбшэ дайдаяа уярһан нюдөөр удаан шэртээ бэлэй. «Дайгаа даража, даагаа һүүлдэжэ, бэе мэндэ бусажа ерээрэй» гэһэндэл түрэл дайдань сэсэгээ надхуулан, хахасалгын мэндэ хэлэһэншүүгээр һанагдаа бэлэй.

Нарһатаһаа олон хүбүүд Могзон станци хүргүүлжэ, зариманиинь зүүн тээшээ, нүгөөдүүлынь улаан товарнягта һуужа, баруун тээшээ мордоо.

Арбаадхан бухалаа тарматарни,
Араараа шүүдэрлээд
сохижорхёо.
Айдарлаад жаргажа ябатарни,
Арьяатан дайсаниинь
таһалжархёо.

Амгалан байдалтаяа хахасажа, Эсэгэ ороноо хамгаалхаяа баруун фронт мордожо ябаһан залуу хүбүүдэй дууладахашье гээшэнь хэлэшэгүй. Малаан товарнягай үүдэндэ һуужархёод, хүбүүдэй дууладахые шагнан, сэдьхэлээ уяруулжа удаан һуугаа һэн.

Хаб хара утаагаа ошо сасартар гээзгэтүүлһэн паровоз хүлһэ лэбшэтэрээ гүйһэн хүлэг мэтэ, айбалхай гаараа амилһан шэнги, түмэр рельсын түертэр, залгалаа бүхэндэнь түр-нир гүүлэн, баруун тээшээ зорино. Зарим станци дээгүүр тогтон торонгүй гүйлгэнэ.

Улаан-Үдэ... Байгалай тоннельнүүд... Эрхүү... Баруун Сибириин нюдэ алдама тала... Ураал.... Түрэл Ярууна нютагынь улам холодхо юм. Хаа-яа станцинууд дээгүүр тогтоходоо, хүбүүд шэнэ газетэ абажа, эдихэ уухая мартан, Совинформбюрогой мэдээсэлнүүдые уншажа, хоорондоо зүбшэн хэлсэнэ. Амгалан хилыемнай алхажа ороһон уряалгүй фашистнарые бултадаа үзэн ядана. Юрэдөөл, хамараа һанжуулан, гонгиноһон абяа гаргаха хүн тэдэнэй дунда үгы бэлэй.

«Мүнөө дээрээ сошордоон ороһон дайсан урагшатай ябана гэлэй. Байза даа, манайхинш хүсэеэ зангидажа ерээд лэ, тэрэ шуһаша Гитлерэй хамарые булга сохихол аабза, юу һанаабши?» гэжэ һанахадаа, Малаан досоогоо ехэл хүхюутэй боложо:

— Зай, хүбүүд, дуугаа дууладая! Дайсанай һомондо дайруулаашье һаа, дуугаа дуулаһаар алдалхабди. Юрэдөөл, бузар дайсадай урда үбдэг дээрээ һэхэрхэгүй байхабди?—гэһэнээ мүнөө элихэнээр һанадаг.

— Тиихэ үедэш ухаангүйгөөр тамхи татадаг байһан хүм. Дайнһаа бусаһан хойноо, бүри хожомхон даа, таанарай бага байхада, нэгэ хүнтэй боосолдоод, тамхияа хойшолонгүй хаяжархёо һэнби,—гэжэ Малаан Эрдынеевич миһэрнэ.—Дайнда ябахада, һүни үдэр тамхи носоожо болохогүй, гал улгашуулаал һаа, тэдэнэй тоншуурнуудта дайралдахаш. Баһал тулигдагша бэлэй...

Эсэгынгээ ябаһан ябадалаа хөөрэхэ һамбаандань, ехэ басаганиинь шагналнуудыень хаража һууна. Гвардейцын тэмдэг, Улаан Одоной хоёр орден, «Шэн зоригой түлөө» гэһэн гурбан медаль. Дайшалхы габьяа гаргаһан гвардиин старшина М. Э. Базарсадуевта командованиин зүгһөө баясхалан хүргэһэн бэшэг.

Юрын буряад адуушан, ангуушан Базарсадуевай дайшалхы зам уташ даа. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай эхилһэн үдэрһөө шахуу газар уһаяа аршалагшадай түрүү зэргэдэ хододоо ябалсан, дайсадайнгаа газар дээрэнь ошожо, Илалтын үдэрые угтаа.

— Дайн гээшэш муухайл юумэ даа. Хэды олон нүхэдөө алдаа, хэды ехэ һандарал, хохидол хараа гээшэбиб. Танай үеынхид, басагадни, таанарай үри бээшье тиимэл юумэ бү үзүүжэн даа!—гээд, Малаан Эрдынеевич ажал эрихэм гээд гаража ошобо. Совхозой конторо тээшэ гэшхэлжэ ябахыень хараад:

— Һэ, амаралтада гараба гэхэдэшни, эжэлхэ зүрхэгүй хүн гээшэл даа,—гэжэ Будажаб нүхэрынь гэмэрэн татаад үлэбэ.

— Миин һуужа шададаггүй һэмнай даа, анханай. Хэдэн жэлдэ сугтаа һуугаад, гэнтэ мүнөө мэдэжэ байнагши?—гэжэ наяндаа шахаһан эхэнь басагандаа дуугарба. Гурбан басагад нагаса эхээ өөгшөөн, нюур нюураа харалсаад, хоорондоо бүтүүхэн миһэд гэлдээ һэн. Иимэл эсэгэтэй байһамнай ямар һайн гээшэб гэжэ гурбан басагад досоогоо омогорхоһон лэ байха.

Ц. ДОНДОГОЙ.

ТҮҮХЫН ХЭСҮҮ ШАНГА, МАРТАГДАШАГҮЙ ҺУРГААЛ

Бэе бэедээ дайгаар оролсохогүй [..]ай 1939 оной договорые фашис [..]ермани бүдүүлиг муухайгаар эб[..]ээ, 1941 оной июниин 22-то [..]ветскэ Союзда эсэргүү дай эхил[..]н гээшэ. Энэ ушар бүхы дэлхэйе [..]олгоһон, манай арадай ба дэл[..]ин бүхы оронуудай арадуудай [..]ухаанда мартагдахагүй байна.

Баруунай империалис оронууд [..]итлерэй ээрхэг түримхэй добтол[..]ые бүхы хэмжээгээр һайшаан [..]мжэжэ, немец фашистнуудай сэ[..]эй машиные Зүүн зүг тээшэ—[..]ветскэ Союзда эсэргүүгээр түл[..]жэ ороһон түүхэтэй. Тэдэнэй [..] замайнь гол үенүүдые тэмдэг[..]бэл, фашис Германяар Чехосло[..]киые эзэмдүүлһэн империалис [..]онуудай 1939 оной Мюнхендэ [..]лоһон хэлсээн, 1939 оной сентяб[..]ын 1-дэ фашистнуудай Польшо[..] добтолжо, дэлхэйн хоёрдохи [..]йе бүхыдэнь эхилһэн ушар боло[..].

[..]Уласхоорондын империализм [..]шис Германиие добтолгын гол [..]эн болгон хэрэглээ һэн. Импе[..]алистнуудай бэлдэжэ байһан [..]хэйн хоёрдохи дайнда герман [..]шизм хадаа уласхоорондын [..]итрреволюциин гол нюдарга, им[..]риалис дайнай гол үүсхэлшэн, [..]ветскэ Союзда эсэргүү тэмсэлэй [..]амаршо шэнгеэр бодоо гэжэ [..]оминтернын VII конгресс (1935 [..]) зааһан юм.

[..]Дэлхэйн хоёрдохи дайнда импе[..]алистнуудай бэлдэлгэдэ Совет[..] Союз эсэргүүгээр тэмсэжэ [..]оо. «Дайнай аюулай тохёолдохо[..]ин тулада Европодо хамтын хү[..]р аюулгүй байдал тогтоохо зо[..]лгоор Советскэ правительство [..]ры хэмжээнүүдые абаһан юм,—[..]д Агууехэ Октябриин социалис [..]волюциин 50 жэлдэ КПСС-эй [..]-гай абаһан Тезисүүд соо хэ[..]дэнэ. Фашистнуудай ээрхэт тү[..]хэй ябуулгые СССР-тэ эсэргүү[..]р хэрэглээд, удаань Гитлерэй [..]озник болохые оролдожо байһан [..]руунай политигууд — «мюнхен[..]дэй» зорилготой Советскэ пра[..]тельствын оролдолго тааралда[..]гүй байһан».

[..]Гитлерэй ээрхэг түримхэй доб[..]лго зайсуулха талаар Советскэ [..]юз эрид шууд хэмжээнүүдые [..]һан. Чехословакида аюулай то[..]лдоод байхада Советскэ прави[..]льство манай Зэбсэгтэ Хүсэнүү[..]е дайшалхы бэлэн байдалда [..]улһан байна. Гадна Чехословада туһалха зорилготойгоор стрел[..]о 30, морин сэрэгэй 10 диви[..], танкова нэгэ корпус, танкова [..]бан бригада, авиационно 12 [..]гада хилэ шадарай сэрэгэй ок[..]угдһаа гаргагдаад, шухала хэ[..]тэй газарта асарагдаһан байгаа. [..]ри һүүлээрнь стрелково үшөө [..] морин сэрэгэй зургаан дивизи, [..]кова хоёр корпус, танкова тус[..] 15 бригада дайшалхы бэлэн [..]далда оруулагдаһан. Совет Ар[..]н зэргэдэ запасһаа 328 мянга[..] дээшэ хүн нэмэжэ татагдаһан [..]ха юм.

[..]Англи, Франциин хүтэлбэрилхы [..]эгэй баалалтаар буржуазна [..]хословакиин правительство ан[..]игаа тала баримталан, Советскэ [..]юзай туһаламжаһаа арсажа, Гит[..]эй урда һүгэдэн, ороноо эзэм[..]лһэн гээшэ. Чехословакиин [..]зидент байһан Масарик гэгшын [..]ин архивай начальниик Штрах [..] туһаламжаһаа юундэ арсаһан [..]тагааниие нь һүүлдэ яһала то[..]р тайлбарилһан байдаг. Тэрэ [..] Прагада байһан совет элшэн [..]дта ингэжэ мэдүүлһэн: Чехосло[..]и фашистнуудаар юундэ эзэм[..]дээб гэхэдэ, энэ уршагта хэрэгэй [..]ы удамаршад Гитлерэй жура[..] унахаһаа, зайлашагүй ерэхэ [..]волюциһээ айхабтар ехээр ай[..] байһан.

[..]Баруунай империалис гүрэнүүд, [..] түрүүн Англи ба Франци [..]А-гай зүгһөө дэмжэлгэ абан, [..]ис Германиие Советскэ Союз[..] дайлалдуулаад, удаань СССР-[..]гы хэжэ шадаашьегүй һаа, [..] шадалыень ехээр һуларуулха, [..]элэн Германи, Япон, Ита[..]и хүсые бууруулаад, бултан[..]ь өөһэдынгөө дуран соо захи[..]таяа баадхаха гэжэ найдадаг [..]ханиинь элитэ. Империалис [..] бүлэгүүд гансахан Чехослова[..]е Гитлертэ залгюулаа бэшэ, [..]39 оной августын 12-һоо 18 хүрэтэр Москвада үнгэргэгдэжэ байһан англо-франко-советскэ хэлсээе таһалдуулжа, Польшодо добтолхо арга Германиин фашистнуудта олгоһон юм. Буржуазна Польшын правительствын Советскэ Союзай туһаламжаһаа арсалгадань баруунай империалистнууд гол үүргэ дүүргэһэн. Иигэжэл дэлхэйн хоёрдохи дайн эхилһэн түүхэтэй.

* * *

Капиталис гүрэнүүдэй хүреэлгэ соо байһан СССР ямаршье сагта дайнай добтолгодо орожо магад байһан. Энэ ушар дээрэһээ Советскэ Союз фашистнуудай добтолгые заахашье хойшолуулха зорилгоор Германитай бэе бэедээ дайгаар оролсохогүй тухай договор баталха баатай болоо һэн. Гитлерэй коммунизмда эсэргүү политика улам элиржэ байгаа. Тэрэ договор манаар бэшэ, харин фашис Германяар дурадхагдаһан, ямаршье гүрэндэ аюул тохёолдуулхагүй байһанниинь мэдээжэ.

Эдэ бүгэдэ бүхы дэлхэйн олониитэдэ мэдээжэ юм. Гэбэшье дэлхэйн хоёрдохи дайнай эхилһэндэ фашис Германитай адлихан Советскэ Союз гэмтэй юм гэжэ байгаад хуурмагаар харуулхые оролдодог буржуазна түүхэшэд мүнөө болотор бии гээшэ. Тэрэ үедэ СССР-эй зүгһөө Германида «аюул» тохёолдохоор байһан дээрэһээ фашис Германи Советскэ Союзда добтолһон юм гээд тэдэнэй зариман империалистнуудай урда һаймһардаг. Буржуазна пропагандын эдэ бүхы хуурмаг аашын зорилго юуб гэхэдэ, дэлхэйн арадуудай үмэнэ Советскэ Союзые муудхаха, дэлхэйн хоёрдохи дайнай бодото үүсхэлшэдые сагааруулха, империалистнуудай дэлхэйн гурбадахи дайнда хэжэ байһан бэлэдхэлые далдалха хүсэл болоно.

Бэе бэедээ дайгаар добтолхогүй тушаа 1939 ондо Германитай баталһан договор Советскэ правительствын холын хараатай зүб политика бэелүүлһэнэй гэршэ мүн. Энэ договороор империлистнуудай түсэб буруу һүргэгдэжэ, ороноо хамгаалгада бэлдэхэ арга олдоо һэн. США-гай дэмжэлгэтэйгээр Англи ба Франциин империалистнууд дайнай урда тээхи жэлнүүдтэ, 1941 он хүрэтэр Советскэ Союзтай бэшэ, харин фашис Германитай үгээе ойлголсохо арга бэдэрдэг байһыень шэнэ шэнэ документнүүд улам тодорхойлно. Гитлерэй союзник болохые оролдохо зуураа, тэдэнэр СССР-тэ эсэргүүгээр сэрэгэй ба дипломатическа хорото ябуулга бэлдэжэ байһан.

Баку болон нефть абадаг бусад районуудыемнай бомбодохо, советско-финляндска дайнда хабаадахые Мурманск хүрэһэн түмэр зам таһа дүүрэхэ зорилгоор хойто зүгтэ сэрэг буулгахаар империалистнуудай түсэблэжэ байһыень һаяхан Англида хэблэгдэһэн «Россида дай соносхоһоной сэрэгэй хойшолонгууд» гэһэн документ элирхэйлнэ. СССР-тэ добтолхоор хэгдэжэ байһан англо-французска бэлэдхэл хадаа Германиие гэдэргэнь сухарюулха», ондоогоор хэлэбэл, Англи ба Франци хоёрто Германиин зүгһөө эсэргүүгээр хэгдэжэ байһан дайн болюулагдажа, империалис гүрэнүүд баран Советскэ Союзда эсэргүү дай хэхэ ёһотой байһан юм гээд Франциин армиин генеральна штабай начальник байһан тэрэ үеын генерал Гамелен гэгшэ өөрынгөө мемуар соо бэшэһэн байдаг.

Империалистнууд дэлхэйн шэнэ дай үүсхэн, Соведүүдэй орондо шэнэ добтолго хэзээшье эмхидхэжэ магад гэжэ В. И. Ленинэй зааһаниие мартангүй, манай Коммунис парти ба Советскэ правительство гүрэнэйнгөө экономическа, политическэ байдал, Зэбсэгтэ Хүсэнүүдээ бэхижүүлхэ талаар дайнай урда тээхи жэлнүүдтэ бүхы хэмжээнүүдые абаһан юм. Тиин тон богонихон саг соо манай орон хүсэ ехэтэй индустриально-колхозно социалис гүрэн болгогдоһон гээшэ. Совет Зэбсэгтэ Хүсэнүүдые ба хилэ хамгаалгые бүхы хэмжээгээр бэхижүүлхэ асуудал парти, правительствымнай онсо анхаралда байһан.

Оронойемнай сэрэгэй промышленность тон түргэнөөр хүгжөөгдөө һэн. Зэбсэгтэ хүсэнүүднай тоогойнгоошье, шанарайнгаашье талаар сүм хубилаа. 1939, 1940 онуудта, мүн 1941 оной түрүүшын хахадта сэрэгэймнай промышленность тарай, станкова ба ехэ калибрай 105 мянган пулемет, 100 мянга шахуу автомат, 82 мянган үхэр буу ба миномет гаргаһан юм. 1939 оной январьһаа 1941 оной июниин 22 хүрэтэр сэрэгшэдтэ 7 мянган танк, 17.745 самолёт үгтэһэн байна. Далайн-Сэрэгэй флот шэнээр бүтээгдэһэн корабльнуудые абаа.

Хоёр жэл болохогүй саг соо 125 шэнэ дивизи байгуулагдаһан, оньһожоруулагдаһан корпусууд байгуулагдажа эхилһэн, 1941 оной июньдэ 1939 онойхитой жэшэбэл, авиационно полкнуудай тоо 80 процентээр олошороод байгаа. 1937 онһоо 1941 оной июнь хүрэтэр Совет Зэбсэгтэ Хүсэнүүдтэ 1.433 мянган хүн алба хэдэг һаа, 5 миллион хүрэтэр олошорһон байха юм. Совет сэрэгшэд эхэ орондоо үнэн сэхэ, дайшалхы бэлэн, парти ба правительствынгаа ямаршье даалгабари дүүргэхээр бэлэн һэн. Сэрэгэй кадрнууд олоор бэлдэгдэдэг болоо.

Фашис Германиие толгойлогшод Советскэ Союзда эсэргүү дай эхилхэдээ сахилгаан түргөөр сохилто хэжэ, нэгэ-хоёр һарын туршада Ураал, Волго хүрэхэ гэһэн зорилго табиһан. Тиихэ зуураа капиталис бүхы оронуудые СССР-тэ эсэргүүгээр нэгэдүүлхэ, социалис гүрэнэй байгуулалта, совет зэбсэгтэ хүсэнүүд бирагүй һула гэжэ найдаһан байха юм.

Гэбэшье немец фашистнуудай хамаг найдабари, түсэбүүдынь бэелхэ хубигүй байжа, совет арадай ба зэбсэгтэ хүсэнүүдэй түрилтэ доро һандаран һалаа. Совет арад буу гартаа абажа, зэрлиг муухай дайсан—фашис Германитай үхэлэй дайнда бодохо баатай болоо һэн. Совет хүнүүд абажа гараһан Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайн энээнэй урда болоһон бүхы дайнуудһаа эгээл хүндэ хүшэр, бэрхэшээл ехэтэй байһан. Дайнай түрүүшын үедэ илангаяа ехэ хохидолтой һэн.

Гитлеровецүүд тэрэ үедэ саг зуурын амжалта туйлажа шадаа. Германиин бүхы экономико удаан сагай ээрхэг түримхэй дайнда бэлдэгдэһэн, Баруун оронуудта дай хэжэ һураһан, буу зэбсэг ба сэрэгүүдээр олон гүрэнэймнай хилэ шадар сэрэгүүдээ дүтэлүүлжэ үрдиһэн байгаа. Тэдэнэр Баруун Европын бүхы шахуу экономико ба сэрэгэй хүсые мэдэлдээ абаһан бэлэй. Гитлер Европын оронуудай бүхы буу зэбсэг, ехэ хэмжээнэй металл, эд зөөри, металлургическа ба сэрэгэй заводуудые эзэмдэһэн гээшэ.

Советскэ Союз гансааран хэдэн олон гүрэнэй машина, техникээр түгэс зэбсэгжэһэн сэрэгшэдтэй дайлалдаха баатай болоо. Дайсанай сэрэг тоогойнгоо талаар манайхинһаа 1,8 дахин, артиллерийскэ буу ба миномедоор—1,2, шэнэ түхэлэй самолёдоор—3,2 дахин булюу байһан юм. Гитлеровскэ Германиин СССР-тэ добтолхо сагые мэдэнгүй байһан дээрэһээ ехэ хохидолдо ороһон байгаабди. Тэрэ үедэ дайнай ехэ ехэ операци үнгэргэхэ талаар совет сэрэгшэд дүй дүршэлөөр бага байһан.

Коммунис партимнай оронойнгоо бүхы хүсэ шадал ба арга боломжые дайсаниие сохилгодо элсүүлээ. Тиигэжэ дайнай бэрхэшээлтэ тэрэ үедэ тыл ба фронтые хүтэлбэрилхын тулада ВКП(б)-гэй Генеральна секретарь И. В. Сталин толгойлогшотой СССР-эй Обороный Гүрэнэй Комитет байгуулагдаа. Совет Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй частьнууд фронтын гол шэглэлнүүдтэ табигдаһан гээшэ.

Хэды ехэ бэрхэшээлэй тохёолдоһоншье һаа, дайнай түрүүшын үдэрнүүдтэ Гитлерэй ээрхэг түримхэй добтолгын урагшагүйдэхэнь мэдээжэ болоо. 1941 оной июниин 24—26-да фашис Германиин ябаган сэрэгэй генштабай начальник байһан генерал-полковник Гальдер гэгшэ «ородууд һүүлшынгээ хүн хүрэтэр тулалдана» гэжэ совет сэрэгшэдэй гаргажа эхилһэн баатаршалгада һанаагаа зобонгёор бэшэһэн юм.

Дайнай түрүүшын 53 үдэр соо, немец фашистнуудай командованиин өөһэдынь хэһэн мэдээсэлэй ёһоор, дайсан советско-германска фронт дээрэ 390 мянган солдат, офицернүүдээ гэхэ гү, али бүхы ябаган сэрэгүүдэйнгээ 11,4 процентые гээгээд байһан. Фашистнууд Польшо, Франци, Норвеги, Дани, Бельги, Югослави, Греци, Люксембург гүрэнүүдые бултыень эзэмдэхэдээ 300 мянганһаа доошо бэшэ сэрэг гээһэн шуу. Декабрь гаратар советско-германска фронт дээрэ Гитлерэй армиин гансахан алуулһан хүнэй тоо 750 мянгада хүрэһэн. 1941 оной зунай үеын кампанида манай сэрэгшэд дайсанай сахилгаан түргэн добтолгын түсэбые панхаруудтуулһан гээшэ.

* * *

Коммунис партиингаа хүтэлбэри доро совет арад Эхэ ороноо, Агууехэ Октябриин революциин туйлалтые аршалан хамгаалжа шадаа. Хяа һамна сохюулһан немец фашистнуудай сэрэгшэд үгэ дуугүйгөөр бэеэ тушаагаа. Тэрэшэлэн милитарис япон баһа үй дэлдүүлээ. Энэ ехэ илалта олон арадуудай хамтын хүсөөр туйлагдаа юм. Дайнай үедэ Гитлертэ эсэргүү хүсэ ехэтэй коалици байгуулагдаа. Баруун союзнигуудай арминууд дайсанда шангахан сохилтонуудые хэһэн, бидэндэ союзнигууд болоһон Польшо, Чехословаки, Югославиин сэрэгшэд эрэлхэг зоригтойгоор дайлалдаһан байна.

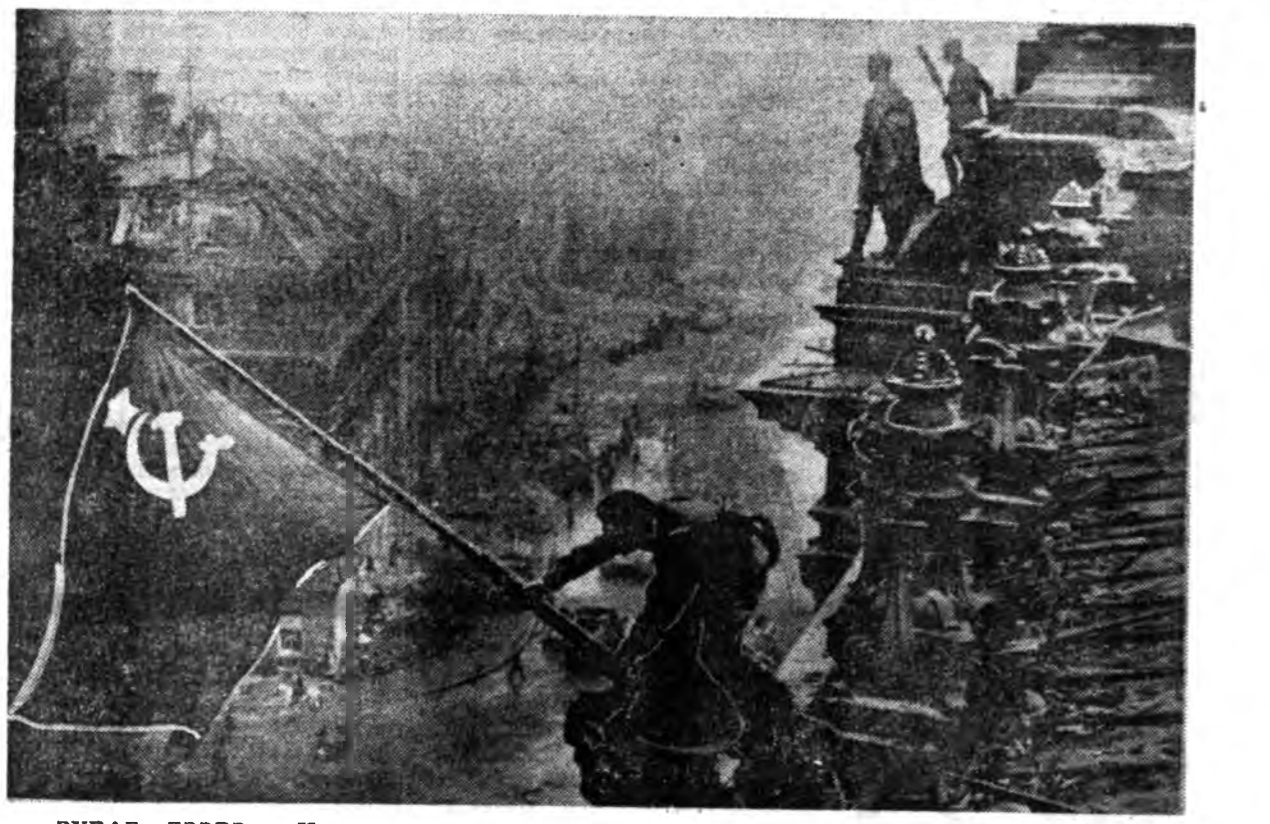
Империализмтай тохёолдоһон энэ асари ехэ тулалдаанда манай совет социалис ниитын ба гүрэнэй байгуулалта илажа гараа бшуу. Социализмые унагааха, Марксизмленинизмын үзэл сурталда, социалис Эхэ орондо үнэн сэхэ, Ленинэй партида бата найдамтайгаар жагсаһан арадые үбдэглүүлхэ ямаршье хүсэнэй дэлхэй дээрэ үгы байһыень Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай дүн эли тодоор харуулаа. Эдэ үрэ дүнгүүд империалис ээрхэг түримхэйшүүлдэ түүхын хэсүү шанга ба мартагдашагүй һургаал мүн.

Дайнай һүүлэй капиталис оронуудта уласхоорондын жандармын үүргэ бэе дээрээ дааһан американ империализм мүнөөнэй дэлхэйн арадуудта элдэб аюул тохёолдуулжа магад. КПСС-эй XXIV съезд дээрэ КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь Л. И. Брежнев американ империализм «хүниие мүлжэн дарлалгын ба богоолшолхо уласхоорондын гуримые сахин хамгаалагшын үүргэ бэелүүлхэ хэрэгтэ дуратай боложо байһанаа һүүлэй жэлнүүдтэ үшөө дахин харуулба» гэжэ хэлээ. Һүүлэй табан жэлэй туршада США сэрэгээ зэбсэгжүүлгэдэ 400 миллиард шахуу доллар гаргашалаа, 30 орондо сэрэгэй 3.500 баазатай болонхой. США-гай толгойлдог ээрхэг түримхэй НАТО гэдэг бүлэг мүнөө амгалан тайбан байдалда айхабтар аюултай хүсэн мүн. Тэрэнэй мэдэлдэ зургаа миллион сэрэг бии.

Уласхоорондын империализм, нэн түрүүн Американ империализм урда мэтэ СССР-тэ ба социалис оронуудта эсэргүү политика ябуулна. Энэ политиканьь Хитадай эб таһалагшадаар толгойлогдоһон элдэб ревизионистнуудаар дэмжэгдэнэ.

Совет арад, социалис оронуудай арадууд империалистнуудай заналтаһаа айнагүй. «Манай хилые, социализмын туйлалтые ямаршье добтолгоһоо хамгаалха бүхы юуман: эб найрамдалай үнэн сэхэ политика, сэрэгэй хүсэн, совет арадуудай бата нэгэдэл бидэндэ бии» гэжэ КПСС-эй XXIV съездын тоосоото элидхэл соо хэлэгдэнхэй.

Генерал-майор И. ПАРОТЬКИН,
сэрэгэй эрдэмэй кандидат.
Полковник Ф. УТЕНКОВ,
сэрэгэй эрдэмэй кандидат.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Илалтын Улаан туг рейхстаг дээрэ. Совет сэрэгшэдэй түрэл ороноо гитлеровскэ эзэмдэгшэдһээ сүлөөлөөд, фашис Германиин газарта орожо, 1945 оной майн 2-то Берлиниие эзэлһэн байна.

АПН-эй фото.

Шагдар БАЙМИНОВ

ТҮРҮҮШЫН ҮДЭР...

(„Жамбал баатар" гэжэ поэмэһээ хэһэг)

Забһар... тулалдаанай
хоорондын
Зали абалгын забһар ороно.
Заахашье һаа энээн соо,
нүхэр сэрэгшэ,
Заатагүй амараад аба, бэеэ
гамна.
Һажаад аба һайхан зүүдэ
манан,
Һамгаа, үхибүүдээ, түрэлхидөө
Үнэсөөд аба сэдьхэлээ ханан.
Үндэр бодолой шэдитэ хүсөөр
Үзөөд аба тэдэнээ, үшөө дахин.
Жамбал һуумаг һажажа,
Жабхалангай дура манаһаар
Буутаа тэбэрин хурхиржа,
Бүхэ гэгшээр унташана.
«Хабаршье һаа гэрэйнь газаа
Халуун байна юундэшьеб.
Хандань Булад жаахан
хүбүүнтэйгээ
Хатын һүүдэртэ орошонхой.
Шандаганай сагаан арһаар
Шагайбша оёжо һуунал ха.
Унгэрһэн үбэлэй туршада
Үбгэн баабай Шалдуунайн
Торгожо урьхаар бариһан
Тооһогүй арюун хэшэг лэ.
Инмэ дулаан шагайбшануудые
Эльгээһэндэнь Жамбал
баярлана.
Гушан гурбан нүхэдтөө
Гуйлгажа дамжуулһанаа
һанана.
Тунга арюун оролдолгын
хүсөөр
Туушагдажа оёгдоһон
Дайнай хүндэ замые
Дабажа гараха шагайбшануүд
лэ.
Мүнөө зүүдэндэнь Хандань
угтажа,
Мүн бэеэрээ хажуудань байна.
Томо аад, уйтайтаар үзэгдэһэн
Тогтууритай харахан нюдөөрөө,
Сэб сэхэ урдаһаань шэртэн,
Сэдьхэл дарама дура
бадаргана.
Дайсанаа гүйсэд дараха гэһэн
Даабари үгэжэ байһандал
һанагдана.
Дахин дахин немецүүдые
хюдаха
Далита шэди нэмээһэндэл
болоно...
Жаргалай үршөөл халта
амсаһан
Жамбал гэнтэ залд гэбэ.
Һаял хүлдэ ороһон
хүбүүхэниинь
Һарбагархан гараа үргэн
хүхижэ,
Һамарай томо
борбоосгойхониие
Һарбайна, абыш гэһэндэл
үгэжэ.
Долёобор хурганайнь холодоһо
Домножо баһа Норжомо эхэнь,
Шулуун тоһо эльбэн, эльбэн
түрхинэ.
Шулгархай шархынь
Шуһан дороо тогтожо,
Табан алтан дэльбэтэй
Тамга сэсэг ургашана.
Эрдэниин зүйлһөө мүндэлһэн
сэсэг
Эгээлэй бэшэ гүн удхатай,
Үндэр ехэ золынь үршөөһэн
Үлзы һайхан талаан гээшэ
гү,—
Оо даа, эхын юрөөл ехэ бшуу.
Онсо гэжэ мэдэрхээр лэ.
Эхын сэдьхэл уужам шуу,
Эрье хизаарнь олдошогүйл.
Гэнтэ баһа хаанаһаашьеб
Гэрэл толо татаһаар
Үүлэн сооһоо газарта
Үльгэрэй баатар тодоржо,
Һаруултаһан толонһоонь
Һаргаһан гэнтэ Тулаев
Һэришэбэ... Бодошобо. Урдань
Ловати нуур
Һэмжэн хүхэ үүлээр тунана.
Алад саашань харан гэһээнь
Ара тэнгэри улайшаһан,
Улаан сагаан хоёр үнгэ
Утаар дүлэбхиһэн хэлэнүүд
мэтээр
Урда урдаһаа сорьёлдоһоор
Удаан үни соробхилолдоно,
Игэжэ огторгойн уужам
тоёон соо
Илалтын гаршагай
бэшэгдэһэндэл
Улаан үнгэ түрүүшээр
Унтаран алдатараа
ахигдабашье,
Хүүжэһэн согтол нэмэ
нэмэһээр
Хүхэ сагаан үнгэ дүлые
Були булиһаар баруун хойто
Буланда хашан унтаргаана...
Шуухирһан агуу илалтын
хүсэнэй
Шуурган шэдиин мандаһандал
болобо,
Байра дээрээ тойроһон зандаа
Дайша баатар нүхэдынь һууна:
Доржо Ухинов Баргажанһаа,
Дондог Будаев Захааминһаа,
Андрусенко—Полтавай
колхозһоо
Ангарын хотоһоо Бронников—
Булта баран лаб
Булад хатуу зүрхэтэйнүүд,
Нүгэл хэжэ үзөөгүй
Хүсэл дүүрэн нюдэтэйнүүд...
Юрын даа, юрын һайхан
Юугээр сэнтэй нүхэд лэм.
«Һайхан зүүдэ үзэбэ ёһотойш,
Һанаһандаа хүрэхэшни
болтогой»,— гээд,
Һарбайна нүхэдынь Жамбалда
Һаяхан мүнөө ерэһэн бэшэг,
«Айл аха дүүнэр булта
Амар мэндэ һайнуудбди.
Үлжэн татан тэмсэһээр
Үбэлэй нюрга дабаабди.
Үйлэ хэрэг ажалнай
Үндэр хэмжээндэ хүрөөгүйшье
һаа,
Аймаг соогоо хэнһээшье
Адаг хойно бэшэбди.
Гал соогуур шатангүй
Гаралсахыетнай хүсэн,
Галзуу дайсанаа даража,
Ерэхыетнай хүлеэнэбди»,
— гээд
Хандын өөрын гараар
Карандашаар бэшээтэй,
Халуун зүрхэ доһолгон
Хайра-бэшэг байба гээшэл.

ЛЕКТОР-СТУДЕНТНЭР

Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институт олон ондоо мэргэжэлээр багшанарые бэлдэхэһээ гадна, ерээдүйн мэргэжэлтэдтэ ниитын ямар нэгэн мэргэжэл олгохо гэжэ оролдодог болоһоор үнинэй. Жэшээнь, уласхоорондын асуудалаар лекци уншадаг лекторэй гү, али хэблэл, радио ба телевиденидэ бэшэжэ һургаха мэтын хүдэлмэри эмхидхэһэн байгаа. Эдээнэй дунда мүн лектор-атеистнүүд бэлдэгдэнэ.

«Научна атеизмын үндэһэ һуури» гэжэ шэнэ предмет мүнөө долоодохи жэлээ институтда заагдадаг болонхой. Энээнэй ашаар студентнэр атеизмын эрдэмдэ һуралсана. Энэнь лекционно хүдэлмэридэнь туһатай болоно. Тиихэдэ лектор-атеистнүүдэй һургуули эндэмнай бии. Эндэ студентнэр лекци уншаха шадабарида, һургуулинуудта болон хүн зоной дунда хүмүүжүүлгын хүдэлмэри ябуулха дүршэлдэ һуралсана.

Шажан мүргэлэй түүхэ, мүнөөнэй үе сагайнь байдал тухайда лектор-атеистнүүдэй эрдэм мэдэрэл дээшэлүүлхэ хэрэгтэ Буряадай филиалай эрдэмтэд К. М. Герасимова, Б. Б. Бадараев, Т. М. Михаилов, Л. Е. Элиасов болон бусад ехэ туһа хүргэнэ гэжэ тэмдэглэхэ ёһотойбди.

Лектор-атеистнүүдэй һургуулида һуралсагша бүхэн нэгэ-хоёр асуудалаар лекци бэлдээд, тэрэнь зүбшэн хэлсэгдэдэг, үгышье һаа шалгагдадаг гуримтай. Тон һайн гэжэ тодорһониинь олон болгогдожо, тараагдадаг юм. Жэшээнь, биологическа факультедэй студентка Я. Марценюк гэгшын «Хүн юундэ бурханда шүтэхэеэ болиноб» гэһэн, энэл факультедэй студентка Н. Левчук гэгшын «Хүндэ хуби заяан гэжэ бии гү» гэһэн темээр бэлдэһэн лекцинүүдынь һайнда тоологдоо.

Манай институт жэл бүри лектор-атеистнүүдэй һургуулиһаа лектор-атеистын үнэншэлгэтэй лекторнүүдые гаргадаг юм. Мүнөөшье жэлдэ 28 хүниие иимэ мэргэжэлтэй болгожо гаргаба.

Н. МИРОНОВ,
багшанарай институдай ахалагша багша, лектор-атеистнүүдэй һургуулиие ударидагша.

МИХАИЛ БАТОИН

ХҮБШЫН ГУРАНАЙ ХАРАЙСА

ТУУЖАҺАА ХЭҺЭГ

Гуран ингэжэ харайдаггүй. Нарихан шэлбэнүүдээ урагшань сэбэрээр хаялбашье, ёнотой һүрэлгэ боложо шадаагүй, хиидэ минии хүлнүүдээ жингээ үлэшоо. Хажуугаарх арьялаа томо нарһанууд харайсаныень хундэрүүлнэ гү? Үгы даа, энэ зурагтамни баһал нэгэ юумэн дутана.

Курсовой худэлмэридөө бухы сэдьхэлээ зорюулжа шадаагүйнни үнэн һэн. Багшанар, нүхэднишье һанаашадань хүреөгүйдэмни урмаа тахарангиа мэдүүлхэгүй янзатай һуугаад бэлэй. Үгы юумэн үхэрһөө хашан. Үгы амитанда бэлигтүүй гэжэ голхорхоошье гэжэ баһа хаяаб. Тиигээдшье худэлмэримни һанаһан соогоо гаража, түгэс сагаалхиса хахалжархиха ажал бэшэ ха юм даа. Нимэ ёноной доройтолгын үе дайрадаха гэжэ байдаг, тэдэ энэ мүнөө минии хэһэн худэлмэридэ ехын хэмжүүрээр яажа хандажа болохоб.

Энэ зурагые заһаха гээшэ намда хусын эбэрэй тэнгэридэ хүрэхые хүлеэһэнтэй адли, хооһон сагаа гээлгэн. Ойлгохо заримашуул «хүнэй нюдэн хүхэ» гэжэ һанаад үнгэрнэ бэзэ. Юрэдөөл, тиимэ даа. Энээнии обеорхо сэдьхэлтэй эндэ хэншье байха һэм даа. Үжэнги һужааг соохи мүнөөхи хоёр хүн шубуудые хажуудань лусууд басагатайгаар зурабални, гоёшоожо бахархаха хүнүүд эндэ биил гээшэ. Клуб гэлсэдэг энэ муу бараагынь нигэжэ һүүлэй түхэл маягтайгаар шэмэглэһэн янзатай шэрэнүүдые нялаажа үгэһэндэмни, намда баясхалан хүргүүжэн. Хэлсээнэйнгээ ёһоор, түлэхэ мүнгыень абаад лэ, доргдойлгохо байна саашаа энэ леспромхозһоонь...

Дэншье хүндэршоол даа, гуранай һүрэлгэ. Амиды гуранииe нюдэ амандаашье үзөө хараагүй хүн нигэжэл зуража болохо. Би харaһан хүм. Хүбшын гуранай харайсые хэзээдэшье мартахагүй ёһотойб.

Дайнай дүүрэжэ байһан холын тэрэ хабар бэлэй. Абамнай Одер мүрэнэй эрьеһээ һүүлшынгээ бэшэг ахадамни эльгэжэ, хара сэмбэ шинель дээгүүрээ «Ру» гэжэ томонууд үзэгтэй үргэн бүһэтэй, фуражкадаа хэрээһэлүүлһэн мүнгэлиг алхахануудтай, танихаар бэшэ ялагар салагар, туранхай үндэр бэетэй хүбүүн болошонхой, хүндөөр үбшэлһэн эхэеэ эрьехээ хэдыхэн хоног табилгатай ерэһэн юм. Хүршэнэр, танилнууднай ахымни ехэ хүн байһандал удаан хөөрэлдэжэ, үнгэргэжэ хүүзинсэшэн Степан үбгэн ерэжэ, түмэр түдэгын шанар шэнжэ тухай дуугаралсаха, элдэб юумэ арсалдаха. Ахынгаа аманһаа минии түрүүшынхиеэ дуулаһан «штангенциркуль», «револьверно станок» гэхэ мэтэ үгэнүүдые хэлэжэ наһан гарай шэдитэнэй хэрэглэжэ шадаха зэрэгтэйгээр үхибүүн минии ухаанда хадуугдаагша бэлэй.

Ай, һонюуша арюун сэдьхэлтэй, гэнэн сэхэ балшар наһан! Сэлмэг һайхан шарайеш шэдитэ шэрнүүдэй уяхан аялгаар дуулажа шадаха хүсэн хэзээ нэгэтэ намда ерэхэ гү? Зула мэтэ бадархаар үрээгэдэн энэ наһаниин галзуу шуурганһаа зурхөөрөө халхалһан хүнүүдэй аладар солоо үргэлсэхэ эрэ хүнэй эрдэни байха ёнотоёе ойлгуулһан аха нүхэдэй һүргаал дабталсаха баларшагүй алтан будаг хаана оршодог бэ?

Ахымни ерэһэнэйнь үлөөгүүрнь эртэшэлжэ, нойтон саһаар шэдэлһэн хабарай хагсуу үдэр тэргэдэ сар хөөмэгшэлөөд, түлеэндэ хойто хада тээшээ гэшхүүлбэдди. Тэргымнай хүлхишэһэн мөөрнүүд залхуугаар найгар найгар даллана, сула шабааһан уусатай, анханда һаарал хүхэ ябаһан аад, мүнөө зүһэгүй болошоһон туранхай сарнай горзон богони һүүлээ хүдэлгэсэгөөн, хашан хирүү зангаа мэдүүлнэ. Тиибэшье минии досоо хүхюун ябаба.

— Ахай, ши револьвер хэнэ гүш, тэндээ?

— Үгы ааб даа... Хаанаһаа тиигэжэ бодобош?

— Мэдэнэб даа, револьвер хэдэгши... Хэлэхэ дурагүй хадаа бү хэлээрэй, сэрэгэй нюуса һаань...

Ахай нам уруу хараад, сэрэгэй нюуса хэлэлтэй гү гэжэ бодоһондол дуугай һууба. Үгэ алдахуулжа, сэрэгэй ехэ нюуса хадагалалсаха хүнэй тоодо оролсохые хэды ехээр хүсэжэ ябабашье, шадаха зэргээрээл шарайгаа хубилгахагүйе оролдожо:

— Намда юун бэ шинии тэндэ юушье хэдэгээршни,—гэбэб.

— Револьвер бидэ хэдэггүйбди, —гэжэ ахай ехэ хүн шэнгеэр үгэ бүхэнөө таһалдуулжа хэлэбэ. — Бидэ курсантнууд снарядай тобшо тошылдодогбди. Снаряд гээшэмнай револьверһээ бүри гайтай зэбсэг ааб даа.

Үхибүүн сэдьхэлни ахынгаа түлөө долгёр дэбэржэ:

— Үнэхөөрөө снарядай гү? —гэжэ хүсэд лаблахые оролдобоб.

— Ёнтойл дайшалха снарядай... Минии тошылдоһон тобшо бүхэн соогоо һурадагби. Өөрөө мэдэжэ ха юмши, артиллерист хүн ха юм. Магад тушаан боложо...

Энэ минии тэсэхэ арга һалажа:

— Юун гэнэб тэдэ! Юун гэнэб, бабаймнай?—гэжэ һүхирэн, тэргэ дээрээ дэбхэншэжэ эхилбэб.

— Мүнөөдөө дайралдаагүй... Фронт ехэ ха юм даа, артиллеристнүүдшье олон.

Нэгэ үе өөһэд өөнэдыгөө бодолдо эзэлэгдэнги ябабабди. Бүри ойдо орохо дутэлһэн хойноо түрүүшынни асуудал намайе химэлжэ, амар һуулгахаа болибо.

— Тэрэ хүүзинсэшэн Степанай модон хүлтэйшье һаань, хэн байһыень бү мэдэе,—гэжэ тойруугаар, ухаанайнгаа хүрэхэ соо сэрэгэй мэхэ гарган, хэрэгтэй хөөрөөнэйнгөө һабагша татахые оролдобоб.

— Степан гү? Тэрэш манай хүдэлмэришэн анги ааб даа, —гэжэ ахай тэрэниие үргэн, өөр тээшээ татаба.

— Ши сэрэгэй хэрэгсэл хэдэг хүн гээшэш, үлүү юумэ тэрээндэ ойлгомторгүй хэлэжэ бү орхи даа, —гэжэ ахаяа һэргылнэшьеб, өөрынгөө хэрэгтэйе мэдэжэ абахыешье оролдоноб.

Тиихэдэ би ород хэлэ хаанаһаа мэдэхэ һэмбиб, ахынгаа тэрэ Степантай юуншье тухай хөөрэлдэһыень ойлгоогүйб. Юрэдөөл, хэдэн мэдэхэ үгэнүүдээ оло дахин хөөрэлдөөн соонь дуулаһан байгааб.

— Үдэшэлэн Степантай дуугаралсахадаа, револьвер хэдэг станок тухай дурдана һэнши...

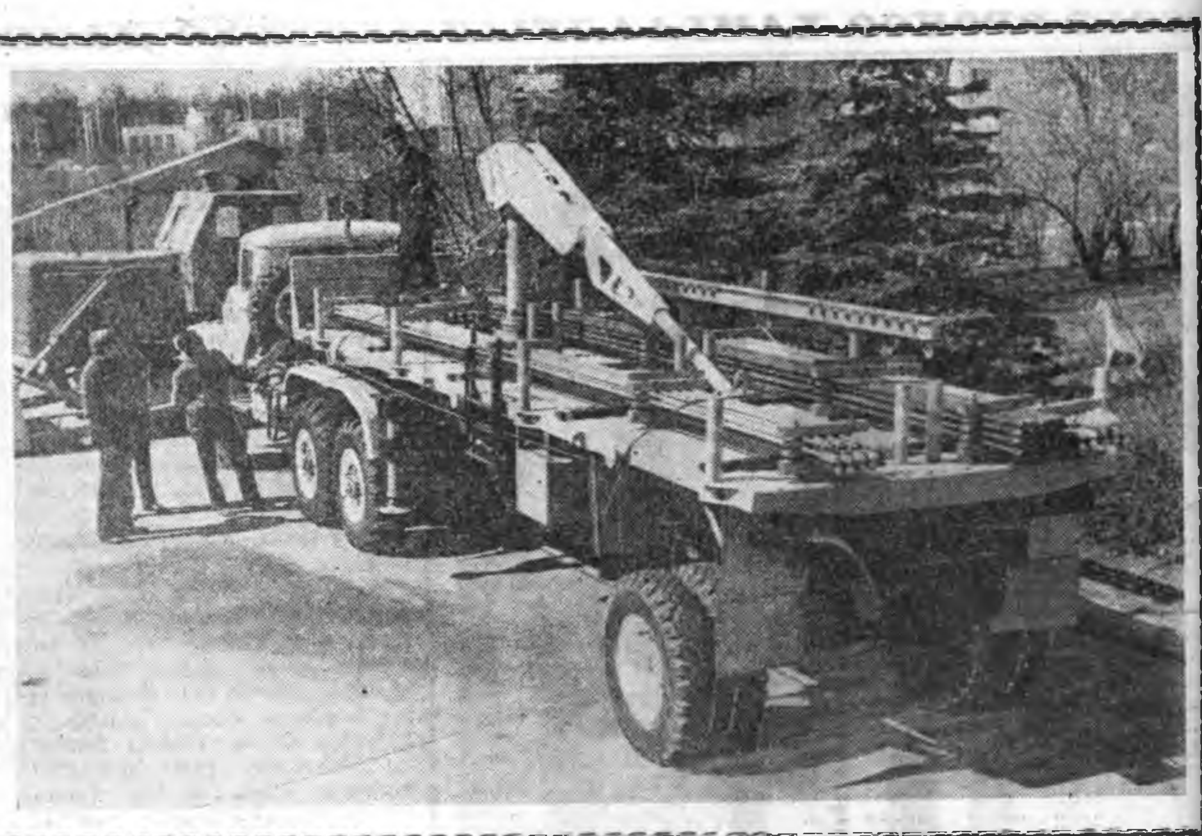
— Һа-һаа-һаа!

Ахайн шангаар энеэхэдэ, сарнай гайхаһандал зогсошобо. Шэбэрэй шэнэһэд соohoo туранхай хара хирээнүүд энеэдэнһээнь сошожо хаагалалдаһаар саашаа ниидэбэ.

Дэншье үлүү гараса оролдоһоноо тухайлжа эхилбэб.

— Ре... ре... револьвер, —гэжэ ахай энеэдэндээ эгшэн, нюдэнэйнгөө нёлбоһо аршана. Тэрэшни түмэр тошылдодог тиимэ түхэлэй станок гээшэ. Револьверно станок гэжэ нэрлэгдэдэг юм.

(Түгэсхэлынь хожом гараха).

МОСКВА. Бакугай лейтенант Шмидтын нэрэмжэтэ машина бүтээлгын заводой коллектив штангануудые зөөхэ ехэ хүсэтэй автомашинануудые бүтээн гаргажа эхилээ. Тиимэ автомашинанууд ашаагаа ямаршье газарта — ой тайгада, губида, хада уулатай газарнуудташье абаашаха аргатай юм. Машинада 2,5—6 тонно ашаа ашажа болохо байна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: штангануудые зөөдэг түрүүшын шэнэ автомашина. Тэрэ СССР-эй ВДНХ-гай «Нефтиин промышленность» гэжэ павильон соо табигданхай.

ТАСС-ай фотохронико.

РАБОЧКОМОЙ ҮҮСХЭЛЭЭР

Совет хүнүүдэй байдал һуудал һайжаруулха, тэдэндэ гэр байра олоор бариха хэрэгтэ КПСС-эй XXIV съездын шиидхэбэринүүд соо горитой анхарал хандуулагдана. Коммунис партиимнай эсэгэ ёһоной иимэ анхарал Хүрбын леспромхозой модо бэлэдхэгшэдтэ сэхэ хабаатай гээшэ.

Тус предприяти дээрэ ажаһуудалай эрхэ байдалай ёһотой һайн бэшэ дээрэһээ һүүлэй хэдэн жэлэй турша соо хүдэлмэришэд һэлгэлдэһэн байгаа. Шэнэ, һайн байрын үсөөн баригдадаг, байрануудынь хаһа саг соогоо шанартайгаар заһабарилагдадаггүй байһан. Энэ ушарһаа зарим хүдэлмэришэд ажалһаа гаража, ондоо тээшээ ошодог һэн. Тиимэһээ модо бэлэдхэгшэдые гэр байраар бүрин түгэс хангахын, тэдэндэ ажаһуудалай һайн эрхэ байдал байгуулхын тула Хүрбын леспромхозой дирекци, рабочком барилга ябуулгаяа үргэдхэжэ эхилээ. Тодорхойлходо, үнгэрэгшэ ба байгша онуудта Тээгдэ, Красный Яр ба Хасуурта һууринуудта хоёр байратай зургаан, нэгэ байратай хоёр гэр баригдаһан, Ойбонтодо магазин, Тээгдэдэ телеретранслятор ашаглалгада үгтэһэн байна.

Байра бариха, мүн капитальна болон элдэб жэжэ заһабарилга ябуулха хэрэгтэ мүнгэ зөөри һаадгүй үгтэнэ. Жэшээнь, нёдондо жэлэй юһэ һарын туршада түсэбөөр хараалагдаһан 12 мянган түхэригэй орондо 19,4 мянган түхэриг капитальна заһабарилгада гаргашалагдаһан байгаа.

Леспромхозой профорганизациин рабочком модошодой сүлөөтэй сагые һонирхолтойгоор үнгэргэхын тула бүхы пунктнуудай клубуудай хүдэлмэри һайжаруулхые оролдоно. Модо бэлэдхэлгын пункт бүхэндэ спортивна талмай түхеэрэгдэнхэй, элдэб хэрэгсэлнүүд абтанхай юм. Мүн хүдэлмэришэдөө амаралтын болон аяншалалгын путёвконуудаар хангана. Жэшээлхэдэ, байгша оной таба һара соо арбан хүн курортдо амараа. Ойбонтын пунктын жолоошон Яков Казазаев Ямаровкада, заһабарилгын түбэй мастерской слесарь Константин Ослин, Хасууртаһаа Иван Иванов гэгшэд Горячинскда, Бага-Хүрбын пунктын мастер Фёдор Спиридонов Дараһан курортдо мүнөө амаржа байнад. Гэбэшье модо бэлэдхэгшэдэй эрилтэ хэрэглэмжэ хангалгаар зарим тэды дутуу дундануud бии байһаар. Худалдаа наймаанай эмхиин ба ажаһуудалай комбинадай хүтэлбэрилэгшэд ажал хэрэгээ энэ талаар ёһотоор эмхидхэжэ шаданагүй. Хүнэй һанахада жэжэ шэнги аад, ажабайдалда шухала болодог али олон зүйлнүүд магазинуудта дайралдадаггүй, үгы байдагынь гэмшэлтэй. Тэрэшэлэн бүхы пунктнууд дээрэ фотограф, гутал хадагша гэхэ мэтэ мэргэжэлтэдэй хүдэлдэг һаань, модошодто һайн байгаа.

Г. ХАГОЕВ,
«Шэнэ Үдэ» газетын хүдэлмэрилэгшэ.

Хори.

ЧИЛИДЭХИ БАЙДАЛ

САНТЬЯГО. (ТАСС). Чилидэ шахардуу шанга үдэрнүүд боложо байна. Орон доторхи оршон байдалые түгшүүрилтэй болгохын тулада доторой хархис хүсэнүүд ехэ нэтэрүүгээр һэдэлгэ гаргана. Тиихын тулада али бүхы арга хэрэглэнэ, алалга хэхэеэ сээрлэнэгүй.

Чилиин засагаархидай социально-экономическа гүнзэгы ехэ хубилалтануудые бэелүүлжэ байһанһаа уламжалан, Чилиин арадай дайсад угаа ехээр хоро шараа бусална. Арадай нэгэдэлэй правительство аграрна реформо хэнэ, тэрэнэй ёһоор томо помещигүүдэй газар абтаад, таряашадта хубаарилан үгтэнэ. Американ компанинууд, хариин банкнууд гүрэнэй мэдэлдэ абтана. Металлургическа, бүд нэхэлгын болон бусад предприятинууд арадай мэдэлдэ орожо байнхай. Экономикодо гүрэнэй сектор байгуулагдаад, саашадаа үргэдхэгдэнэ. Эдэ бүгэдэнһөө һайн үрэ дүн гараа. Нёдондо жэлэйхитэй сасуулбал, зэд, нефть ехээр абтаа, арадай хэрэглэлэй эдеэ хоолой зүйлнүүд болон промышленна эд бараа гаргалга нэмээ. Урдын правительствын үедэ ороной экономиконь доройтожо ороһон аад, заһаржа эхилээ.

Чилиин ажалшад хархис хүсэнүүдэй харата һанаашалгануудта шанга сохилто үгэнэ. Ажалшадай нэгэдэмэл профсоюзна центрэй (КУТ) эмхидхэһэн ехэ митинг Сантьягода болоходоо, правительствые ехээр дэмжэһэн байна.

Чилиин правительство ниислэлдэ харуул табилгые һаяшаг болюулаа, Сантьяго провинцида онсо байдал июниин 18-да болюулагдаһан байна. Июниин 8-да Пересса Суховичой алуулһанай һүүлээр иимэ байдал тогтоогдоһон юм.

ТЕЛЕФОН • ТЕЛЕГРАФ • РАДИО
ХИЛЫН ЦААНАҺАА

Израильда забастовконууд болоно

ЛОНДОН. (ТАСС). Ажалай ба ажабайдалай эрхэ нүхэсэл һайжаруулха эрилтэ хэдэг ажалшадай тэмсэл Израильда улам шангадажа байнхай. Израиль хүтэлбэрилэгшэдэй милитарис хараа бодолһоо уламжалан, ажалшадай байдал ехээр мууһаһан байна бшуу.

Орон дотор элдэб ажалай хүдэлмэришэд, алба хаагшад забастовко хэнэ. Тэдэнэр салин хүлһэ дээшэлүүлхэ, социальна хангалгын гурим хубилгаха эрилтэнүүдые хэнэ.

Ороной медицинскэ гүрэнэй эмхи зургаануудай техническэ хүдэлмэрилэгшэд забастовко хэжэ ехэ шахардуу байдал тохёолдонхой. Тэрээнһээ уламжалан, бүхы поликлиникэнүүд хаагдаа, хүнгэншэгөөр үбшэлэгшэдтэ больницаһаа гаража ошохыень дурадхагдаһан байна.

11 мянга гаран хүнэй хабаадалгатайгаар боложо байһан ябуулганууд Тель-Авивай зонхилогшодые сошордуулаа. Ажалшадай тэмсэл дараха яаралтай хэмжээнүүдые хараалха зорилгоор премьер-министр Меир июниин 16-да зүблөө хээ.

СҮҮДЭЙ ШЭНЭ ХОРИЛТО

ВАШИНГТОН. (ТАСС). США-гай оборонын министерствын нюуса документнүүдэй үндэһөөр хэблэлдэ бэлдэгдэһэн Зүүн-Урда Азида хэгдэдэг американ эзэрхэг түримхэй ябуулга тухай статья «Вашингтон постын» саашадаа толилхыень США-гай апелляционно сүүд хориһон байна.

Вьетнамда США-гай хэдэг эзэрхэг түримхэй ябуулгын түүхэ тухай Пентагоной нюуса документнүүдые «Нью-ЙОРК таймс» газетын толилһоной һүүлээр Вьетнамда США-гай бэелүүлдэг эзэрхэг түримхэй политикые элишэлһэн бүлэг статьянуудай түрүүшынхииень «Вашингтон пост» газетэ толилһон байха юм.

Эйзенхаурай президент, Никсонэй вице-президент байһан республиканска правительствын үедэ Зүүн-Урда Азида зэбсэгтэ хамааралсалга хэхэ нюуса түсэбүүдые Холбоото Штадууд зохёоһон байгаа гээд, «Вашингтон пост» Пентагоной документнүүдые шэнжэлхэдээ зааһан байна бшуу.

США-гай правительствые элишэлһэн документнүүдые толилхоёо болиһые баадхаһан юстицын министерствын гүйлтые Вашингтоной федеральна сүүдэй буруушааһанай һүүлээр, табан часай үнгэрөөд байхада, апелляционно сүүдэй шиидхэбэри гараһан байха юм. «Вашингтон постын» статьяе толилолго «Холбоото Штадуудта ехэ хоро хүргэнэ» гэжэ гэршэлһэн ямаршье материал сүүдэй мэдэлдэ үгы гээд судья Герхард Геселл Юстицын министерствын гүйлтада харюу үгэхэдөө тэмдэглэһэн байна. Тиигэбэшье июниин 21-дэ сүүдэй шэнэ заседаниин болохо хүрэтэр «Вашингтон пост» газетэдэ статьянуудые саашадаа толилхыень апелляционно сүүд хорёо.

«АМЕРИКАН ХАРАТА ЯБУУЛГЫЕ ЭЛИШЭЛЭЛГЭ»

ДЕЛИ. (ТАСС). Пентагоной нюуса документнүүдэй США-да толилогдоһон тухай «Вьетнамда» хэгдэдэг американ харата ябуулгые элишэлэлгэ» гэһэн гаршагтайгаар Индиин Коммунис партиин недели бүриин «Нью-эйдж» хэблэл мэдээсэнэ. Эб найрамдал тухай үгэ хүүрэөр халхабша хээд, американ захиргаан Вьетнамай газар дээрэхи дайшалхы ябуулгануудые хододоо үргэдхэдэг байгаа гэжэ эдэ документнүүд эли тодоор харуулжа үгэнэ гээд хэблэл бэшэнэ.

АПАЛАЧАНУУДТА ҮЛЭСХЭЛЭН БАЙДАЛ ТОХЁОЛДОБО

НЬЮ-ЙОРК. (ТАСС). Үлэсхэлэн байдалые зайсуулха хэмжээнүүдые абахабди гэжэ Никсонэй правительствын найдуулдаг байгаашье һаа. Апалачска хадануудай нугануудта хүн зон ехээр үлдэжэ оронхой гээд «НЬЮ-ЙОРК таймс» газете тэмдэглэнэ. Хүдэлмэригүй шахтёрнуудай хэдэн мянган бүлэнэр туража үхэхэ туйлдаа хүрөөд байна гээд газетэ бэшэнэ. Тон багахан олзо оруулдаг дээрэһээ эндэхи хүн зон гүйраншалжа ябадаг. Залуушуул городууд уруу зугадан ошоно. Мүнөө Апалачска хадануудай нугын зоной 65 процентнь үндэр наһатай болоһон хүнүүд юм. «Тэдэнэр угаа хэсүү бэрхэтэй байдалда оронхой. Үхибүүд үлдэнэ. Манай управленидэ ерэһэн эхэнэрнүүд «туһалыт, үхибүүднай гэртээ бусажа ерээ, тэдэниие тэжээхэ юумэн намда байхагүй» гээд, нэгэн адли гүйлта хэнэ.

Инди Пакистан хоёрой хилэ дээрэхи байдал

КАРАЧИ. (ТАСС). «Гүрэнэй хилые эбдэлгэтэй» дашарамдуулан, Индиин правительствада Пакистанай правительство буруушаалга мэдүүлээ. Пакистанай Джанитиапуртахи (Силхет округ) хилын харуул Индиин талаһаа Пакистанай газар уруу шурган ороһон «үймөөшэдөөр» добтологдоо гээд Индиин Исламабадтахи Верховно комиссарта июниин 19-дэ барюулагдаһан буруушаалгын ното соо хэлэгдэнхэй гэжэ АПП агентство мэдээсэнэ.

УЛАСХООРОНДЫН ШЭНЖЭЛЭЛ

ЕХЭЭР ҺОНИРХОГДОБО

КПСС-эй XXIV съездын соносхоһон амгалан ёһоной программа, тэрэниие һунгалтын урда тээхи үгэнүүдые хэлэхэдээ совет хүтэлбэрилэгшэдэй саашадаа тайлбарилга, СЕПГ-гэй VIII съезд дээрэ Л. И. Брежневэй хэлэһэн үгэ дэлхэйн олониитын анхарал ехээр хандуулба.

Советскэ Союзай энэ программа баруун оронуудай зонхилхы этэгээдүүдые «мэгдүүлһэн» байна.

«Совет гүрэнэй уласхоорондын байдалда совет хүтэлбэрилэгшэдэй найдалга, өөрынгөө политикада, өөһэдынгөө байгуулдаг эмхинүүдтэ, тэрэнэй батаар найдалга» тухай Советскэ Союзай шэнэ амгалан ёһоной үүсхэлые тайлбарилхадаа, Англиин «Обсервер» газетэ бэшэнэ.

Москвагай Бауманска районой һунгагшадай үмэнэ Л. И. Брежневэй хэлэһэн үгэ тусгаар һонирхогдоһон зангаараа. Европодохи зэбсэгтэ хүсэнүүдые ба буу зэбсэгые хорооxo, өөрынгөө эрьенүүдһээ холуур ябуулга хэдэг агууехэ гүрэнүүдэй далайн-сэрэгэй флодуудай асуудалнуудые гүримшуулха шухала. Л. И. Брежнев Европодохи зэбсэгтэ хүсэнүүдые хорооxo тухай хэлэхэдээ, харииншье, мүн орон доторхишье зэбсэгтэ хүсэнүүдые хорооxo тухай хэлэһэн байгаа гээд шэнжэлэгшэд тэмдэглэнэ. Энээн тушаа Англиин мэдээжэ лейборис ажал ябуулагша Хили гэгшын мэдүүлһэнэй ёһоор, Сэрэгүүдэй тоо хорооxo тухай Варшавска договорой оронуудтай хэлсээнүүдые хэхээр баруун оронуудай шиндэнги бэшэ байха шалтагаануудые энэ үгэ зайсуулна.

Совет ороной дурадхалнуудта Европын, тэрэ тоодо НАТО-до хабаададаг оронуудай һайшаалтайгаар хандалга Холбоото Штадуудай «бэеэ баринги» хараа бодол баримталдаг байһые гэршэлжэ үгэнэ. «Далайн-сэрэгэй хүсэнүүдые хорооxo тухай асуудалаар хэлсээ хэхые Л. И. Брежневэй дурадхал оруулһанда американ тусхай тушаалта хүнүүд наринаар хандаһан байна» гээд Рейтер агентство заана. СЕПГ-гэй VIII съезд дээрэ Баруун Берлинэй асуудал тушаа хэлэһэн КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретариин үгэ баруун оронуудта ехээр һонирхогдоо. Баруун Берлиндэхи байдал гүримшуулгада «таатай хараа бодол» ФРГ-гэй болон социалис оронуудай хоорондохи харилсаа заһаруулгада туһа нэмэри болоно гэжэ энэ үгые олонхи шэнжэлэгшэд тоолоһон байна.

Баруун Берлинэй асуудал гүримшуулхаар Советскэ Союзай хүсэд бэлэн байһаниие ФРГ-гэй правительствын тусхайта мэдүүлгэ соо һайшаагдаһан байха юм. «Берлин тухай хэлсээнүүдэй таатай үрэ дүнгүүдые туйлахые» Л. И. Брежневэй хүсэдэг, «герман-совет договорые һайшаалтайгаар сэгнэдэг» байһые канцлер Брандт онсолон тэмдэглэһэн байха юм.

ВАШИНГТОНОЙ БИЛДАГУУШАДЫЕ ЭЛИШЭЛЭЛГЭ

США-да үзэгдөө дуулдаагүй политическэ ехэ шууялдаан гараа. Вьетнамдахи американ эзэрхэг түримхэй ябуулга тухай Пентагоной нюуса документнүүдые «Нью Йорк таймс» газетэдэ толилогдоһон тухай эндэ хэлэгдэнэ. Хэдэн арба ба зуу мянган хүниие, тэрэ тоодо американ солдадуудые хосороoһон, политическэ уршагта муухай мэхэ гохые эдэ документнүүд харуулна. Мүнөө хүрэтэр толилогдоһон документнүүд, «тэдэниие саашадаа толилолго сүүдээр хоригдонхой» хадаа Вьетнамда американ сэрэгээр хамааралсалгын хүсэд үндэһэ баримтагүй байһые харуулжа үгэнэ. Тонкинска тохой соо американ корабльнуудта «добтолго» хэдэг шэнги шалтагуудай олдохын бүри урда тээ, эзэрхэг түримхэй ябуулгануудта американ сэрэгүүдэй хамааралсалга, ДРВ-гэй газарые бомбодолго түсэблэгдэһэн байгаа гэжэ эли боложо үгөө.

Эдэ документнүүд хадаа 1967—1968 онуудта мүнөөнэй республиканска Никсонэй правительствын засагые барихын урда тээхи үедэ хамаадана.

Мүнөөнэй правительствын тусхайта хараа бодолые США-гай гүрэнэй секретарь Роджерс элирхэйлэн мэдүүлһэн байна. Президентын һунгалтын ойртожо байһые харaада абан, «арад болон конгрессые мэхэлэлгын» түлөө урдын правительствые тэрэ хурсаар шүүмжэлхэ ёһотой гэжэ һанагдахаар байгаа. Гэбэшье энэ хадаа гол шухала юумэниинь бэшэ байшоо. Элишэлһэн документнүүдые толилолго» «түүхэшэдэй һанаашалһан ябадал» гэжэ харуулхые һэдээ. Эдэ документнүүдые саашадаа толилолгые эрид шууд буруушаагаа. Болохоёо байгаа президентскэ һунгалтын үедэ тэрэ өөртэеэ зүрилдэгшэд демократуудые политическэ талаар элишэлэн шүүмжэлжэ шадаха байгаа.

Гэбэшье эдэ элишэлэлгэнүүдэй нилээд ехэ хубинь Никсонэй правительствада угаа «тааруугүй байна бшуу». Дайн байлдаа хэхэ талаар гүйсэдхэхы засагаархидай эрхэ түлөөлэлгые хизаарлаха талаар кампани США-гай сенадта мүнөө боложо байна гэжэ мэдээжэ. Конгрессые болон американ олониитые президентын яажа мэхэлдэг тухай баримтануудые харуулһан документнүүдые толилолго хадаа президент Никсонэй засагые хизаарлаха үзэл баримталагшадай байдалые һайжаруулна гэжэ мэдээжэ.

Энэ хадаа шухалашаг ушар болоно. Никсонэй правительство урдахи правительствынгаа уршагта муухай мэхэ гохо гаргалгада «хабаададаг» байһанаа оройдоошье мэдэрнэгүй. Сенатор Мондейл Вьетнамда США-гай бэелүүлдэг политикын саашадаа үргэлжэлүүлэгдэхэ тухай үгэ хэлэхэдээ, иигэжэ асуугаа: «хэрбээ Камбоджо болон Лаосто добтолон орохо тухай гү, али Урда Вьетнамай мүнөөнэй захиргаанда хандалга тухай материалнууд болон шиидхэбэринүүдые хаража үзөө һаамнай, тэдэнэр «Нью-Йорк таймс» газетэдэ толилогдоһон материалнуудһаа ямар илгаатай байха һэм?».

Энэ асуудалда мүнөөнэй правительствын түлөөлэгшэдэй хэниишье үнэн зүрхэнһөө харюусажа шадахагүй һэн. «Документнүүд соо дурдагдаһан нюуса ябуулганууд мүнөө үргэлжэлүүлэгдэнэгүй гэжэ бодохо болоо һаа, гэнэн хонгор ябадал болохо һэн гээд» «Сент-Луис пост-диспетч» гэжэ газетэ бэшэнэ. Хэлсээ хэхые хүсэдэггүй, дайнай хүсэндэ түшэглэхэ, байлдаа үргэдхэхэ эрмэлзэлгэ Никсонэй захиргаанай хэһэн мэдүүлгэнүүд соо харагдана.

Мүнөө боложо байһан уршагта ябуулганууд Никсонэй правительствада яахадаа тааруугүйб гэхэдэ, США-дахи үнэхөөрөө магтагдадаг «демократическа эрхэ сүлөөгэй хуурмаг байһые харуулна. США-гай нүлөө ехэтэй бүлэглэлнүүдэй нюусаар тэмсэл хэдэг байһые «Нью-Йорк таймс» газетэдэ толилогдоһон нюуса документнүүд гэршэлэн харуулжа үгэнэ.

С. ИВАНОВ,
(ТАСС).

Сомалиин ниислэл Могадишо хото Африкын эгээл гоё һайхан городуудай нэгэн юм. Тэрэнэй үйлсэ болон талмайнууд дээрэ хүн зон хододоо олон байдаг.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: городой түб хубида.

ТАСС-ай фотохронико.

«ПРАВДА БУРЯТИИ» МҮНӨӨДЭРЭЙ НОМЕРТО

Нэгэдэхи хуудаһанда: «Хүн түрэлтэнэй дайшалхы манлай» гэһэн «Правда» газетын түрүү бэшэг. «Совет арадай агууехэ илалта» гэжэ Д. Гончиковой статья. «Республикын ажалай алхам» гэһэн гаршаг доро информацинууд.

Хоёрдохи хуудаһанда: «Сагаан алта» хуряахын урда тээ» гэһэн А. Шодоновой статья. «Хүн бүхэндэ гүнзэгыгөөр ойлгуулха» гэһэн А. Серебряков, Б. Крянев гэгшэдэй статья. Уншагшадай бэшэгүүд. Аймагай газетэнүүд мэдээсэнэ.

Гурбадахи хуудаһанда: Эсэгэ Ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай эхилһээр 30 жэлдэ зорюулагдаһан тусхай материалнууд.

Дүрбэдэхи хуудаһанда: нютаг нютагай һонин. Уласхоорондын шэнжэлэл. Хилын саанаһаа абтаһан ТАСС-ай мэдээсэлнүүд.

СЭНХИР ЭКРАНУУДТА

ХОЕРДОХИ ПРОГРАММА. 10.00 — «Ехэ зал тухай дурдалганууд» гэжэ телефильм. 11.15 — «Моабитская тетрадь» гэжэ уран һайханай фильм. 12.45 — «Окагай хүбүүн» гэжэ хүгжэмтэ телефильм.

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА. 19.00 — Үхибүүдтэ зорюулагдаһан дамжуулга. 19.30 — Уласхоорондын шэнжэлэл буряад хэлэн дээрэ дамжуулагдаха. 19.50 — Шэнэ һонин. 20.10 — «Хүбүүндээ» гэжэ уран һайханай телефильм. 20.45 — «Партиин мүнөө үеын экономическа политикын гол асуудалнууд» гэһэн дамжуулга. 21.10 — Эрхүүгэй хүгжэмтэ комедиин театрай спектакль.

САГАЙ УЛАРИЛ

Улаан-Үдын авиаметстанциин мэдээсэһэнэй ёһоор мүнөөдэр республика доторнай багазэргэ үүлэтэйшэг байха, Захааминай, Зэдын, Баунтын аймагуудта бороо орохо. Баруун-хойто зүгһөө шангашагаар һалхилха. Байгал шадарай, Түнхэнэй, Ахын, Захааминай аймагуудта — 25—30, бусад нютагуудта 31—36, Улаан-Үдэдэ һүниндөө 15—17, үдэрынь 34—36 градус дулаан байха.

Редактор
Ц. Ц. ЦИБУДЕЕВ.

Манай адрес, телефонууд:

г. УЛАН-УДЭ, ул. Ленина, 35. Телефоны: редактора — 54-54, приёмная — 54-93, зам. редактора — 63-08, зам. редактора — 62-62, ответ. секретаря — 50-52, зам. ответ. секретаря — 66-76, отделы: партийной жизни — 60-91, сельского хозяйства — 64-36, 63-86, пропаганды и агитации — 56-23, промышленности и строительства — 61-35, советского строительства и быта — 69-58, культуры и школ — 60-21, писем и рабселькоров — 67-81, информации — 34-05, общественная приёмная — 56-62, машинное бюро — 57-63, фотолаборатория — 33-61.

Н-03531. Заказ № 986.